

ISTRAŽIVAČKI IZVJEŠTAJ

PROVEDENA ANALIZA S PREDSTAVNICIMA/AMA POLICIJE, DRŽAVNOG ODVJETNIŠTVA I SUDOVA

U istraživanju je ukupno sudjelovalo **68 sudionika/ca** (85% žena i 15% muškaraca). Od ukupnog broja sudionika/ca **18 je predstavnika/ca policije** (89% žena i 11% muškaraca), **30 predstavnika/ca državnog odvjetništva** (87% žena i 13% muškaraca) i **20 predstavnika/ca sudova** (80% žena i 20% muškaraca). Predstavnic/e policije dolaze iz 18 policijskih uprava u Hrvatskoj, predstavnici/e državnog odvjetništva iz 18 općinskih državnih odvjetništva i 6 županijskih državnih odvjetništva i predstavnici/e sudova iz 9 županijskih i 7 općinskih sudova.¹

Godine radnog staža predstavnika/ca policije kretale su se od 12 do 32 godina (prosječne godine radnog staža = 20 godina), državnog odvjetništva od 2 do 36 godina (prosječne godine radnog staža = 19 godina) i sudova od 5 do 41 godinu (prosječne godine radnog staža = 23 godine).

INFORMIRANJE ŽRTAVA O PRAVIMA I UPUĆIVANJE NA SLUŽBE ZA PODRŠKU

ZKP za sud, državno odvjetništvo, istražitelja i policiju propisuje obvezu obavještanja žrtve o njezinim pravima na razumljiv način, i to već pri poduzimanju prve radnje u kojoj žrtva sudjeluje (čl. 43. st. 4.). Osim obveze da ju se obavijesti o pravima, svi navedeni imaju obvezu i uvjeriti se da je žrtva danu obavijest o pravima razumjela (čl. 43. st. 5.). ZKP ne sadrži detaljnije odredbe o tome na koji se način žrtve obavještava o pravima. Detaljnije odredbe o obavještanju žrtve o pravima sadržane su u podzakonskim propisima ili internim aktima koji reguliraju rad policije, državnog odvjetništva ili sudova.² Međutim, ni tim aktima

¹ Na žalost, suci/tkinje sa samo 7 općinskih sudova ispunili su upitnik i pomogli u provođenju ovoga istraživanja. Suci s preostalih 25 sudova nisu ispunili upitnik. O razlozima za to moguće je samo spekulirati, a jednim od njih svakako bi se mogla smatrati i niska zainteresiranost sudaca/tkinja za problematiku za što se opravdano može očekivati da se u praksi negativno odražava na žrtve i njihovu mogućnost da u postupku pred općinskim sudovima ostvaruju zakonom zajamčena prava. Na žalost, niska razina zainteresiranosti sudaca/tkinja za sudjelovanjem u istraživanjima koja se bave pravima žrtava kaznenih djela ovim je istraživanjem samo potvrđena.

² U odnosu na policiju, u Pravilniku o načinu postupanja policijskih službenika, u odnosu na sudove u Sudskom poslovniku. Posebne upute koje reguliraju obavještanje žrtava o pravima donijelo je Ravnateljstvo policije i Državno odvjetništvo Republike Hrvatske. Detaljnije v. kod Burić, Z. i Lučić, B. Pravni i institucionalni aspekti položaja žrtve kaznenog djela u RH, dostupno na:

nisu regulirani svi aspekti obavještanja žrtve o pravima, a svakako je bilo potrebno ispitati u kolikoj se mjeri i na koji način oni koji su propisani primjenjuju u praksi.

Prikaz i analiza rezultata istraživanja

Istraživanjem je primarno bilo potrebno utvrditi **postupaju li policijski službenici/ce, državni odvjetnici/e i suci/tkinje u skladu sa svojom zakonskom obvezom**, odnosno obavještauju li žrtve o njihovim pravima. Na pitanje uručuju li žrtvama KD-a prilikom kontakta s njima uputu o pravima sukladno odredbama ZKP-a predstavnici/e policije i sudova naveli su da to uvijek rade (100%), a predstavnici/e državnog odvjetništva odgovorili su da to rade uvijek (97%) ili ponekad (3%). Ohrabruje podatak da gotovo svi sudionici/e istraživanja obavještauju žrtve o njihovom pravima. U daljnjem tekstu analiziraju se pojedini aspekti obavještanja žrtava o njihovim pravima.

Oblik pouke o pravima i trenutak u kojem se pouka o pravima daje

U sljedećem je koraku istraživao oblik pouke o pravima i trenutak u kojem se pouka o pravima daje. Sudionici/e su pitani daju li upute u pismenom i/ili usmenom obliku te su u opisnim pitanjima zamoljeni da opišu pismene upute i postupak davanja usmene upute o pravima te da navedu u kojem trenutku razgovora sa žrtvom daju uputu o pravima.

a. Policija

Policijski službenici/e su naveli da uputu o pravima većinom daju i pismeno i usmeno (72%), a samo pismeno u značajno manjem postotku (28%). Iz opisnih odgovora policijskih službenika/ca danih vezano uz **pisanu pouku o pravima**, moguće je zaključiti da se policijski službenici/e služe od policije standardizirano uređenim obrascima o pravima žrtve. U taj se standardizirani obrazac upisuju „osobni podaci žrtve, kontakt podaci, naziv kaznenog djela“, a u njemu su tipski navedena sva prava koja žrtvama pripadaju sukladno ZKP-u te popis institucija, organizacija ili ustanova koje pružaju pomoć žrtvama KD-a s kontakt podacima. Taj je popis prilagođen na razini svake policijske uprave. U policiji postoji nekoliko standardiziranih obrazaca kojima se o pravima obavještauju sve punoljetne žrtve KD-a, žrtve KD-a protiv spolne slobode i trgovanja ljudima, žrtve u odnosu na koje su utvrđene posebne potrebe zaštite i djeca žrtve KD-a. Obrazac potpisuje žrtva i policijski službenik/ca koji ga je žrtvi predao, jedan njegov primjerak se predaje žrtvi, a drugi se zadržava u policijskom spisu. U odnosu na prava o kojima se žrtva obavješta, obrazac sadrži popis prava onako kako su propisana u odgovarajućem zakonskom katalogu.

Kao što je već ranije istaknuto, pisanu pouku o pravima obično prati i njezino **usmeno objašnjenje**. Prema odgovorima policijskih službenika/ca, moguće je zaključiti da usmeno objašnjenje uglavnom dolazi nakon predaje pisane pouke o pravima, ali ponekad joj i prethodi. Iz danih odgovora moguće je zaključiti da ne postoji neki standardizirani pristup usmenoj pouci o pravima, ni u odnosu na trenutak u kojem se ona daje, ni u odnosu na njezin

sadržaj. Pojedini policijski službenici/e naveli su da žrtvi usmeno pojasne sva njezina prava, neki i tijek kaznenog postupka i ulogu pojedinih institucija, organizacija ili ustanova za podršku koje su navedene u obrascu. Jedan je policijski službenik naveo da žrtvu obavještava o onim pravima koje u datom trenutku može ostvariti, odnosno ona koja su u trenutku davanja upute aktualna.

*„Prije zaprimanja prijave, osobu uputim u prava koja ima, a koja je nužno da ista zna prije zaprimanja prijave, primjerice o tome da ima pravo na pratnju osobe od povjerenja. Dok joj ostala prava dam u pisanom obliku **po zaprimanju prijave**, a potom joj ista objasnim.“*

Na pitanje **u kojem trenutku razgovora sa žrtvom istu upoznaje s njezinim pravima**, dobiveni su različiti odgovori. Inicijalni kontakt policije sa žrtvom u pravilu znači obavijesni razgovor tijekom kojeg policija dolazi do zaključka o tome je li ta osoba zaista žrtva KD-a. Utvrđenje da se radi o žrtvi u pravilu prati predaja pisane pouke o pravima i usmeno upoznavanje žrtve s pravima, a nakon toga i zaprimanje kaznene prijave. Pouka o pravima nekad se predaje tek nakon zaprimanja kaznene prijave. Situacija je drugačija ako žrtva u policijske prostorije dolazi nakon što je kazneno djelo već prijavljeno od strane druge osobe. Tada se pouka o pravima predaje žrtvi odmah po dolasku u policijske prostorije.

b. Državno odvjetništvo

Državno odvjetništvo u najvećem postotku navodi da žrtvama daju upute o pravima i pismeno i usmeno (76%), samo pismeno 14%, a samo usmeno 10%. U odnosu na **pismenu uputu** visoki postotak osoba (93%) navodi da žrtva uz poziv državnog odvjetništva dobiva pismenu uputu koja se sastoji od navođenja članaka sukladno ZKP-u i popisa tijela/organizacija za pružanje podrške. Iz danih odgovora moguće je zaključiti da se u državnom odvjetništvu, jednako kao i u policiji, za obavještavanje žrtve o pravima koriste standardiziranim obrascima, kojih ima nekoliko, za različite kategorije žrtava. Jednako kao i u policiji, u odnosu na način na koji su prava u pouci sadržajno navedena, radi se o zakonskim katalozima.

Od ukupnog broja osoba koje su navele da daju **usmenu uputu o pravima**, 44% navodi da se žrtvi prava koja su joj dana pismeno uvijek objašnjavaju na njoj razumljiv način, da joj se objašnjava njezina uloga u postupku, trenutna faza postupka i mogućnosti koja ima vezano uz ostvarivanje prava. Više od polovice sudionika/ca (56%) navodi da se žrtvi njezina prava pročitaju i po potrebi dodatno pojasne.

*„... sama pouka ovisi **o sposobnosti žrtve da shvati danu uputu**, vrsti kaznenog djela i tome da li u postupku ima opunomoćenika/cu, u kojem slučaju je sažetija uputa.“*

*„Prava žrtve su navedena u zapisniku o ispitivanju svjedoka/inje – žrtve te i ta prava **prije uzimanja iskaza pročitam**.“*

U odnosu na **trenutak kada se daje pouka o pravima**, svi sudionici/e koji su naveli da se žrtve pismeno obavještavaju o pravima navode da to rade uz pismeno koje se dostavlja (poziv za ispitivanje u svojstvu svjedoka ili rješenje o provođenju istrage), a oni koji daju i usmenu uputu, navode da to rade neposredno prije ispitivanja.

c. Sud

Polu sudaca/tkinja (50%) navodi da uputu o pravima daje i usmeno i pismeno, 40% navodi da pouku daju samo usmeno, a 10% samo u pismenom obliku. U odnosu na **pismenu uputu**, osobe koje su navele da daju pismenu uputu navode da su u njoj navedena prava koja žrtve imaju po odredbama ZKP-a, onako kako su opisana u odgovarajućim zakonskim člancima. Iz dobivenih je odgovora moguće zaključiti da suci/tkinje ne koriste standardizirane obrasce putem kojih žrtve obavještavaju o pravima, već da se radi o poukama koje su izrađene od strane pojedinih sudaca/tkinja, odnosno pojedinih sudova. Čini se da se u tim obrascima navode i kontakt podaci službi za potporu, posebno odjela za podršku žrtvama, ako takvi postoje na sudu.

U odnosu na **usmenu pouku o pravima**, veći dio ispitanika/ca naveo je da žrtvi prava pojasnje na način da ih razumiju, ali neki su odgovorili da se usmena uputa sastoji od čitanja odredaba ZKP-a ili da se prava objasnje ukratko i to samo ona najvažnija (33%).

„Tada pitam žrtvu je li upoznata s pravima koja ima, a s kojima je upoznata u pozivu na raspravu i ukratko ih ponovim. Objasnim da ima pravo iskazivati u prisutnosti osobe od povjerenja te da postoji mogućnost da ju se ispita dok okrivljeni nije u sudnici i putem audio-video uređaja. Na kraju pitam ima li kakvih nejasnoća oko toga i ukoliko ih ima objasnim navedeno.“

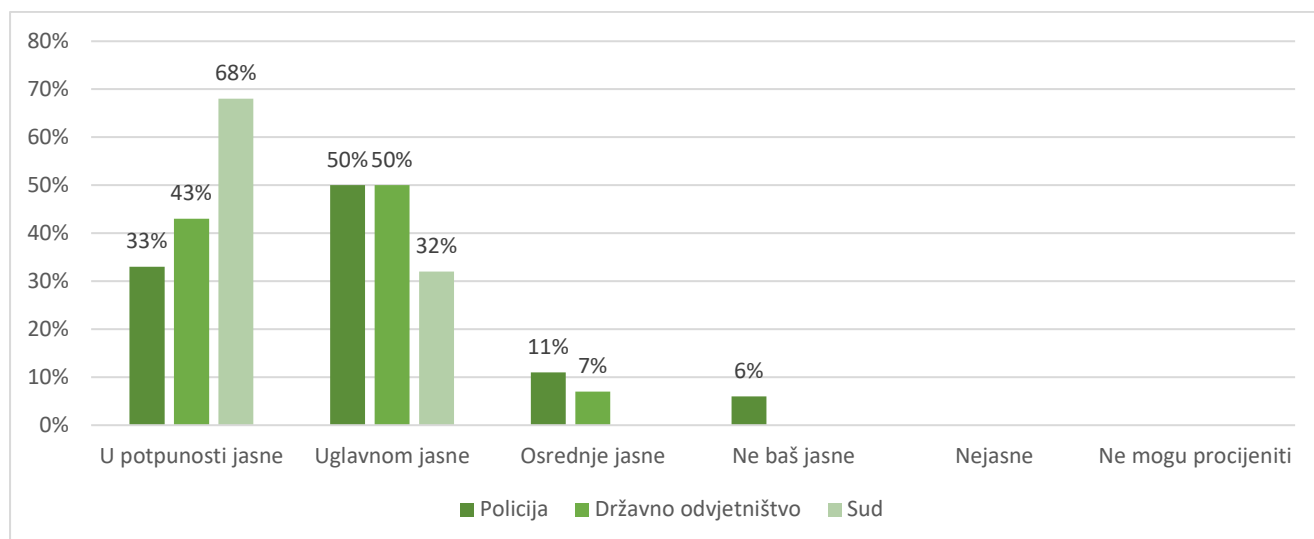
„Osobno dođem do žrtve u prostoriju za žrtve te joj pročitam sva prava koja ima po zakonu, te ju pitam da li razumije.“

„Kao u tekstu zakona.“

Vezano uz **trenutak obavještavanja o pravima**, suci/tkinje navode da žrtvu o njezinim pravima u pismenom obliku upozoravaju uz poziv za dolazak na sud, a u usmenom prije njezinog ispitivanja. Neki navode da je s pravima upoznaju prilikom provedbe pojedinačne procjene (22%).

Jasnoća i trajanje pouke o pravima

Svi sudionici/e istraživanja pitani su smatraju li da su upute o pravima koje daju žrtvama KD-a dovoljno jasne i precizne.

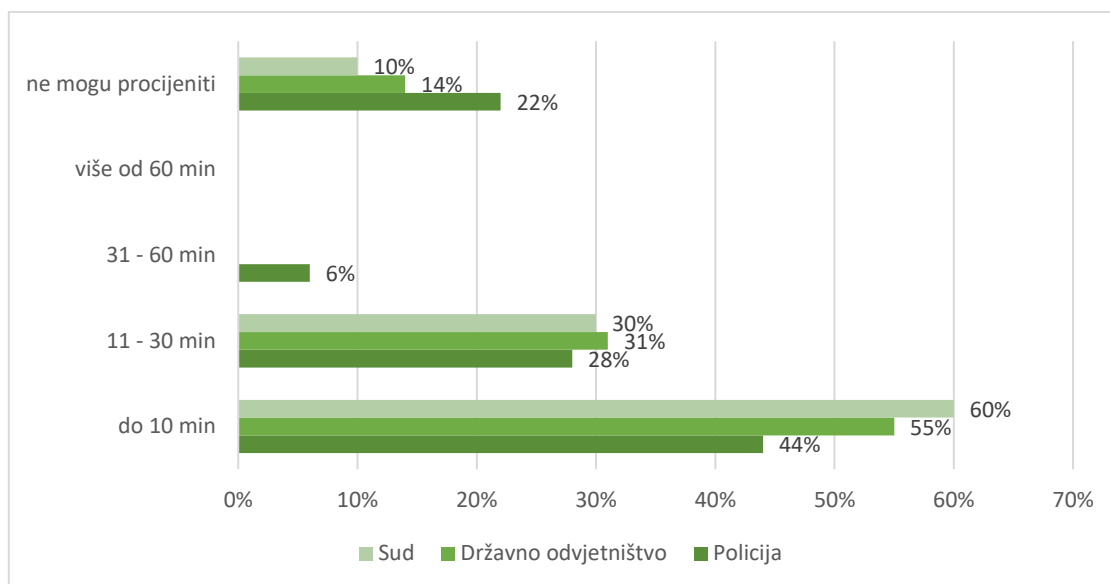

Grafikon Stajalište predstavnika/ca nadležnih tijela o jasnoći uputa o pravima za žrtve KD-a

Iz prikazanih podataka vidljivo je da ogromna većina ispitanika/ca – 83% policijskih službenika/ca, 93% državnih odvjetnika/ca i 100% sudaca/tkinja, smatra da su upute koje se daju žrtvama u potpunosti ili uglavnom jasne. Istodobno, međutim, podaci pokazuju da samo trećina policijskih službenika/ca (33%), nešto manje od polovice državnih odvjetnika/ca (43%) te oko dvije trećine sudaca/tkinja (68%) smatra da su upute žrtvama u potpunosti jasne, što ukazuje na mogućnost da se upute učine jasnijima. Od onih sudionika/ca koji su izjavili da smatraju da upute nisu dovoljno jasne, tražili smo da navedu **preporuke za unapređenje uputa**.

Među odgovorima koje smo dobili od **policijskih službenika/ca** ističemo sljedeće: obrazac sadrži previše informacija, što zbunjuje žrtvu te ga je potrebno skratiti; obrazac je potrebno proširiti; jezik koji se upotrebljava u obrascu nije prilagođen svakodnevnom govoru te ga je potrebno učiniti razumljivijim pravnim laicima; prilikom davanja usmene upute potrebno je usmjeriti se na one informacije koje su za žrtvu relevantne u trenutku davanja upute; bolja edukacija policijskih službenika/ca o načinu korištenja prava žrtava. **Državni odvjetnici/e** u svojim su odgovorima također istaknuli da su pisane upute preopširne i pravnim laicima nerazumljive te ih je potrebno pojednostaviti. Također su istaknuli da je potrebno bolje zakonski regulirati način na koji se pojedina prava ostvaruju. **Suci/tkinje** su, jednako kao i državni odvjetnici/e, istaknuli da nije jasno propisan način na koji se pojedina prava ostvaruju te da je pisana pouka preopširna i teško razumljiva „običnim ljudima“.

Sudionici/e istraživanja zamoljeni su da procijene **koliko prosječno odvoje vremena za razgovor sa žrtvama KD-a o njihovim pravima**, kao i mogućnostima za daljnjom podrškom i potporom.

Grafikon Procjena predstavnika/ca nadležnih tijela o prosječno izdvojenom vremenu za razgovor sa žrtvama KD-a o pravima

Iz prikazanih podataka vidljivo je da oko polovice sudionika/ca u istraživanju izdvoji do 10 minuta na upoznavanje žrtava s pravima. Trećini sudionika/ca je za obavještanje žrtve o pravima potrebno od 11 do 30 minuta. Samo iznimno u istraživanju su spomenuta i iskustva onih koji su na obavještanje žrtve o pravima potrošili više od 30 min.

Razumljivost pouke o pravima za žrtve kaznenih djela

Sudionici/e istraživanja zamoljeni su da procijene **razumiju li žrtve KD-a svoja prava nakon što prime uputu.**

Tablica 2. Procjena predstavnika/ca nadležnih tijela koliko žrtve KD-a razumiju prava nakon primitka upute o pravima

	uopće ne	uglavnom ne	niti da, niti ne	uglavnom da	da u potpunosti	ne mogu procijeniti
Policija	11%	17%	-	67%	-	5%
Državno odvjetništvo	-	3%	3%	91%	3%	-
Sud	-	-	5%	80%	15%	-

Iz iznesenih podataka vidljivo je da policijski službenici/e iznose najrezerviraniji stav vezano uz razumljivost danih uputa za žrtve. Gotovo trećina policijskih službenika/ca (28%) smatra da upute nisu uopće ili uglavnom nisu razumljive za žrtve. Drugačiji je stav državnih odvjetnika/ca i sudaca/tkinja. Gotovo svi među onima koji su sudjelovali u istraživanju (94% državnih odvjetnika/ca i 95% sudaca/tkinja) smatraju da su upute uglavnom ili u potpunosti razumljive za žrtve.

Zanimljivo je analizirati **rješenja** koja su dali sudionici/e u istraživanju, a **koja bi**, prema njihovom mišljenju, **pridonijela da žrtve bolje razumiju svoja prava. Policijski službenici/e** tako su naveli nužnost individualnog pristupa žrtvi kao i omogućavanje žrtvi ranog kontakta sa službama za podršku žrtvama odnosno sa stručnom osobom koja bi od najranijih faza postupka do njegova okončanja pružala žrtvi praktične savjete i pomoć vezano uz njezina prava i načine njihova ostvarenja (certificirani stručni djelatnici/e osposobljeni za pružanje pomoći i podrške žrtvi). Rano uključivanje službi za podršku puno bi značilo ne samo za žrtvu, već i za policiju, jer bi policijske službenike/ce rasteretilo od dužnosti da brinu o pravima žrtve te im omogućilo da se orijentiraju na ispunjavanje onih zadaća kojima zaista mogu pomoći žrtvi (fizička zaštita, uspješno istraživanje kaznenog djela); da u pisanoj pouci o pravima bude jasno naveden način na koji se pojedino pravo ostvaruje; da pisana uputa o pravima bude napisana jezikom razumljivim općoj populaciji; da se uputa o pravima ne daje u trenutku kada je žrtva još snažno pod dojmom traume izazvane kaznenim djelom, a što je pravilo kod inicijalnih kontakata policije sa žrtvom te da se davanje upute o pravima razdvoji od kriminalističkog istraživanja i primarno povjeri službama za podršku; da se prilikom davanja upute naglasak stavi na ona prava koja su u tom trenutku relevantna (postupno upoznavanje s pravima); da se policijski službenici/e bolje educiraju o pravima žrtava.

Državni odvjetnici/e uglavnom su predlagali promjene vezane uz tekst i jezik pisane pouke o pravima žrtava, da ta pouka bude pisana svakodnevnim jezikom i razumljiva općoj populaciji te da se izrade informativni materijali koji bi na jednostavan i pristupačan način žrtve upoznavali s njihovim pravima, ali iznosili su i druge prijedloge kao što je nužnost individualiziranog pristupa svakoj žrtvi; ulaganje u razvoj službi za podršku žrtvama koje bi pridonijelo boljem razumijevanju prava od strane žrtava, ali bi i rasteretilo policiju, državno odvjetništvo i sud; omogućavanje ranog kontakta s takvim službama (već nakon inicijalnog kontakta s policijom); detaljnija zakonska regulacija pojedinih prava.

Suci/tkinje su također isticali važnost ranog kontakta žrtava sa službama za podršku te jačanje tog sustava općenito; važnost upotrebe svakodnevnog jezika te važnost informiranja o pravima putem medija.

Na pitanje **smatraju li da su žrtve KD-a dovoljno informirane i upućene u svoja prava u svim fazama postupka** sudionici/e istraživanja odgovaraju sljedeće:

Tablica Stajalište predstavnika/ca nadležnih tijela o informiranosti i upućenosti žrtava KD-a u svoja prava

	uopće ne	uglavnom ne	ni da, ni ne	uglavnom da	da u potpunosti	ne mogu procijeniti
Policija	-	17%	28%	39%	5%	11%
Državno odvjetništvo	-	7%	7%	72%	10%	4%
Sud	-	10%	10%	70%	10%	-

Iz prikazanih podataka vidljivo je da policijski službenici/e najmanje smatraju da su žrtve dovoljno informirane i upućene u svoja prava. Samo 44% policijskih službenika/ca smatra da

su žrtve uglavnom ili u potpunosti upućene u svoja prava. Za razliku od njih, da su žrtve uglavnom ili u potpunosti upućene u svoja prava smatra 82% državnih odvjetnika/ca i 80% sudaca/tkinja.

Posebno o ostvarenju prava prema Zakonu o novčanoj naknadi

Posebna skupina pitanja odnosila se na ostvarivanje prava prema Zakonu o novčanoj naknadi. Tako su sudionici/e pitani **obavještavaju li žrtve KD-a o mogućnosti novčane naknade sukladno Zakonu o novčanoj naknadi.**

Tablica Obavještavanje žrtava KD-a o novčanoj naknadi sukladno Zakonu o novčanoj naknadi

	da	ne	ne znam	nešto drugo, što:
Policija	78%	17%	-	5% ³
Državno odvjetništvo	63%	30%	-	7% ⁴
Sud	90%	10%	-	-

Iz prikazanih podataka vidljivo je da suci/tkinje u najvećem postotku (90%) obavještavaju žrtve o ovom pravu, dok to najmanje rade državni odvjetnici/e (30% njih žrtve ne obavještava o ovom pravu). Kada se analiziraju razlozi zbog kojih žrtve ne obavještavaju o ovom pravu, vidi se da to ne čine jer smatraju da se radi o pravu koje nije vezano uz kazneni postupak, odnosno koje žrtva u okviru kaznenog postupka ne može ostvariti.

Također, postavljeno je pitanje daju li žrtvama KD-a **upute kako ispuniti zahtjev** za ostvarivanje novčane naknade sukladno Zakonu o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela **i informacije o potrebnoj popratnoj dokumentaciji.**

Tablica Davanje uputa o ispunjavanju zahtjeva i potrebnoj dokumentaciji sukladno Zakonu o novčanoj naknadi

	da, uvijek	da, ponekad	ne	ne znam	nešto drugo, što:
Policija	23%	18%	59%	-	-
Državno odvjetništvo	10%	3%	69%	-	18% ⁵
Sud	10%	15%	75%	-	-

³ „Ne, jer ne shvaćaju mnogo bitnija prava za njih.“

⁴ „Uglavnom ne, fokus je na pravima izravno vezanima za kazneni postupak“, „Da, ukoliko imaju na to pravo.“

⁵ „Samo na zahtjev žrtve“, „Do sada se nisam susretala s takvim zahtjevom“, „Ne, jer žrtve to nisu tražile“, „Odjel za žrtve daje“, „Nitko me nije tražio.“

Iz prikazanih podataka vidljivo je da samo manji broj sudionika/ca (23% policijskih službenika/ca, 10% državnih odvjetnika/ca, 10% sudaca/tkinja) daje žrtvama upute kako ispuniti zahtjev te informacije o popratnoj potrebnoj dokumentaciji.

Upućivanje na službe za podršku

Sljedeća skupina pitanja odnosila su se na upućivanje na službe za podršku žrtvama KD-a. Svi su sudionici/e istraživanja pitani **upućuju li žrtve na službe za podršku žrtvama KD-a.**

Tablica Upućivanje žrtava KD-a na službe za podršku od strane predstavnika/ca nadležnih tijela

	da, uvijek	da, ponekad	ne	ne znam	nešto drugo, što:
Policija	88%	12%	-	-	-
Državno odvjetništvo	69%	17%	7%	-	7% ⁶
Sud	80%	5%	10%	-	5% ⁷

Iz prikazanih podataka vidljivo je da se žrtve od strane svih dionika sustava **u visokom postotku** upućuju na službe za podršku. Iz pozicije važnosti ovoga prava za žrtvu i obveze nadležnih tijela da upućuju žrtve na službe za podršku, nije dobro da i dalje postoji određeni broj policijskih službenika/ca, državnih odvjetnika/ca i sudaca/tkinja koji žrtve ne upućuju na službe za podršku ili to rade samo ponekad.

Kada su pitani **kojim službama upućuju žrtve**, sudionici/e istraživanja dali su sljedeće odgovore. **Policijski službenici/e** su uglavnom navodili da žrtve upućuje na institucije/organizacije koje se nalaze na uputi o pravima, a najviše na organizacije članice Mreže podrške i suradnje, odjele za podršku žrtvama tamo gdje su osnovani, Nacionalni pozivni centar za žrtve kaznenih djela i prekršaja, centre za socijalnu skrb te na pojedinačne specijalizirane organizacije.⁸ **Državni odvjetnici/e** gotovo su isključivo naveli organizacije članice Mreže podrške i suradnje i odjele za podršku žrtvama tamo gdje su osnovani. **Suci/tkinje** navode isto, članice Mreže podrške i suradnje i odjele za podršku žrtvama sudovima tamo gdje su osnovani.

Sudionici/e su upitani **kontaktiraju li izravno odjele za podršku žrtvama** u svrhu povezivanja žrtava KD-a s odjelima za podršku žrtvama i koji je najčešći oblik kontakta.

⁶ „Obavijesti – letci o službama podrške se nalaze na oglasnoj ploči državnog odvjetništva u kojem radim.“

⁷ „Dosad nisam imala takvu potrebu/situaciju.“

⁸ Navedene su, primjerice, sljedeće: Plavi telefon, SOS linija za suzbijanje trgovanja ljudima, Centar za žrtve seksualnog nasilja Ženska soba, Centar za žene Adela, Besplatna pravna pomoć Pravne klinike Pravnog fakulteta u Zagrebu, Caritas Zagrebačke nadbiskupije, Caritasova socijalna služba, Dom za djecu i odrasle – žrtve obiteljskog nasilja „Duga – Zagreb“, Autonomna ženska kuća Zagreb – žene protiv nasilja nad ženama, SOIH – zajednica saveza osoba s invaliditetom Hrvatske, B.a.B.e. – Budi aktivna. Budi emancipiran., Udruga „Zagreb Pride“, Hrvatski zavod za javno zdravstvo – Savjetovalište za mentalno zdravlje, Zavod za javno zdravstvo Zagrebačke županije, Odjel za mentalno zdravlje i prevenciju ovisnosti.

Tablica Kontakti predstavnika/ca nadležnih tijela s odjelima za podršku žrtvama

	da, uvijek	da, ponekad	ne	ne znam	nešto drugo, što:
Policija	-	28%	67%	-	5% ⁹
Državno odvjetništvo	7%	40%	50%	-	3% ¹⁰
Sud	15%	45%	25%	-	15% ¹¹

Tablica Način kontakta predstavnika/ca nadležnih tijela s odjelima za podršku žrtvama

	telefonski	poštom	elektronsko m poštom	ne znam	nešto drugo, što:
Policija¹²	22%	-	-	-	-
Državno odvjetništvo¹³	80%	10%	10%	-	-
Sud¹⁴	64%	27%	-	-	9% ¹⁵

Iz prikazanih podataka vidljivo je da suci/tkinje u najvišem postotku kontaktiraju odjele za podršku žrtvama (60% uvijek ili ponekad). U najmanjem postotku odjele za podršku žrtvama kontaktiraju policijski službenici/e. U čak dvije trećine slučajeva nikada ne dolazi do kontakta između policije i odjela za podršku žrtvama. Kod državnih odvjetnika/ca je to u polovici slučajeva, a kod sudaca/tkinja u četvrtini. Kontakt je najčešće telefonski, ali iznenađuje da čak 27% sudaca/tkinja s odjelima za podršku žrtvama kontaktira klasičnom poštom (a ne telefonom ili elektroničkom poštom).

Sudionici/e su upitani **kontaktiraju li izravno službe za podršku žrtvama koje vode OCD-i** u svrhu povezivanja žrtava i organizacija i koji je najčešći oblik kontakta.

Tablica Kontakti predstavnika/ca nadležnih tijela s OCD-ima

	da, uvijek	da, ponekad	ne	ne znam	nešto drugo, što:
Policija	-	53%	47%	-	-

⁹ „Ne, zato što ih naš općinski sud nema.“

¹⁰ „Do sada nije bilo potrebe za time.“

¹¹ „Do sad nisam imala takvu potrebu/situaciju“, „Mi taj Odjel nemamo, ali imamo stručnu suradnicu kojoj u tom dijelu povjeravam ostvarivanje prava žrtve“, Nemamo odjel.“

¹² 4 odgovora.

¹³ 10 odgovora.

¹⁴ 11 odgovora.

¹⁵ „Spis dostavljam toj službi koja onda postupa po mojoj uputi i/ ili elektronskom poštom.“

Državno odvjetništvo	-	35%	62%	-	3% ¹⁶
Sud	5%	37%	53%		5% ¹⁷

Tablica Način kontakta predstavnika/ca nadležnih tijela s OCD-ima

	telefonski	poštom	elektronsko m poštom	ne znam	nešto drugo, što:
Policija¹⁸	88%	-	12%	-	-
Državno odvjetništvo¹⁹	89%	-	-	-	11% ²⁰
Sud²¹	57%	-	29%	14%	-

Iz prikazanih podataka vidljivo je da gotovo dvije trećine državnih odvjetnika/ca (62%) te oko polovice policijskih službenika/ca (47%) i sudaca/tkinja (53%) nikada izravno ne kontaktira OCD-e koji su dio sustava podrške. Preostali sudionici/e u svim skupinama otvoreni su za kontakt te barem ponekad kontaktiraju takve organizacije (53% policijskih službenika/ca, 35% državnih odvjetnika/ca i 37% sudaca/tkinja). Kontakt se uvijek događa telefonski ili putem elektroničke pošte, što valja pozdraviti, jer omogućava bržu i neposredniju komunikaciju.

Na zadnje pitanje u ovom dijelu sudionici/e su pitani **uručuju li žrtvama KD-a dodatne informativne materijale o dostupnim službama za potporu žrtvama** (npr. letak, brošure i slično) i ako da koje.

Policijski službenici/e su odgovorili da, uvijek (39%), da, ponekad (39%) i ne (22%). Pod vrstama materijala, oni koji uručuju, navode različite letke i brošure, dok neki navode popis organizacija koji je sastavni dio upute o pravima kao informativne materijale koje uručuju žrtvama.

Državni odvjetnici/e su odgovorili da, uvijek (13%), da, ponekad (40%), ne (37%) i nešto drugo 10% (letci su dostupni na oglasnoj ploči; samo za odjel za podršku žrtvama, a u policiji dobiju popis svih dostupnih službi i udruga; kad imamo, da). Pod vrstama materijala najčešće navode letke i brošure Ministarstva pravosuđa i uprave o odjelima za podršku žrtvama, letke i brošure koje su im dostavile članice Mreže podrške i suradnje, pojedinačne druge materijale i kontakte npr. Povjerenstvo za ravnopravnost spolova, popis organizacija s područja županija. Pojedini odgovori naglašavaju da imaju premalo takvih materijala za žrtve, da bi ih dijelili više da ih imaju.

¹⁶ „Do sada nije bilo potrebe za time.“

¹⁷ „U tom dijelu žrtvu upućujemo na stručnu suradnicu koja sa žrtvom obavlja razgovor.“

¹⁸ 8 odgovora.

¹⁹ 9 odgovora.

²⁰ „Do sad nisam imala potrebe za takvim kontaktima.“

²¹ 7 odgovora.

Suci/tkinje su odgovorili da, uvijek (10%), da, ponekad (30%), ne (55%) i ne znam (5%). Pod vrstama materijala najčešće navode letke i brošure Ministarstva pravosuđa i uprave o odjelima za podršku žrtvama te letke i brošure koje su im dostavile članice Mreže podrške i suradnje.

Komparacija ključnih pokazatelja

Svakako ohrabruje činjenica da gotovo svi sudionici/e istraživanja, neovisno o tome iz koje profesionalne grupe dolaze, obavještavaju žrtve o pravima, što znači da barem u nekoj mjeri upoznaju žrtve s pravima koja imaju.

Rezultati istraživanja pokazuju da u praksi dominira pisana pouka o pravima. Policijski službenici/e uvijek daju pisanu pouku o pravima. Gotovo svi državni odvjetnici/e i suci/tkinje (90%) daju pisanu pouku o pravima. Uz pisanu, oko tri četvrtine policijskih službenika/ca (72%) i državnih odvjetnika/ca (76%) te polovica sudaca/tkinja, daje i usmenu pouku o pravima. U odnosu na pisanu pouku o pravima, policijski službenici/e i državni odvjetnici/e daju je na standardiziranim obrascima koji, osim kataloga prava žrtava zajamčenih ZKP-om, sadrže i kontakt podatke službi za podršku žrtvama. Čini se da suci/tkinje ne koriste takve standardizirane obrasce, već da se radi o poukama koje su izrađene od strane pojedinih sudaca/tkinja odnosno pojedinih sudova i koji sadržavaju i kontakt podatke službi za potporu, posebno odjela za podršku žrtvama, ako takvi postoje na sudu. U odnosu na usmenu pouku o pravima, rezultati istraživanja pokazuju da ni u jednoj profesionalnoj skupini ne postoji standardizirani pristup te da se uglavnom radi o manjoj ili većoj sadržanoj prilagodni pisane upute na jezik koji je razumljiv „običnim ljudima“.

S obzirom na trenutak u kojem se daje, pouka o pravima je pravovremena. Policijski službenici/e je daju uvijek prilikom inicijalnog kontakta sa žrtvom, odnosno nakon što policijski službenik/ca ima razloga smatrati da postoji stvarna mogućnost da se radi o žrtvi KD-a. Kod državnog odvjetništva i suda pisana uputa dostavlja se uz poziv za dolazak u državno odvjetništvo ili na sud, a usmena prije poduzimanje radnje koja se u državnom odvjetništvu ili na sudu treba poduzeti.

Velika većina ispitanika – 83% policijskih službenika/ca, 93% državnih odvjetnika/ca i 100% sudaca/tkinja, smatra da su upute koje se daju žrtvama u potpunosti ili uglavnom jasne. Isto tako, velika većina sudaca/tkinja (95%) i državnih odvjetnika/ca (94%) koji su sudjelovali u istraživanju smatra da su upute uglavnom ili u potpunosti razumljive za žrtve, odnosno da su žrtve uglavnom ili u potpunosti upućene u svoja prava (82% državnih odvjetnika/ca i 80% sudaca/tkinja). S druge strane, gotovo trećina policijskih službenika/ca (28%) smatra da upute nisu uopće ili uglavnom nisu razumljive za žrtve, a njih samo polovica (44%) smatra da su žrtve uglavnom ili u potpunosti upućene u svoja prava. Sudionici/e istraživanja iznijeli su cijeli niz prijedloga kojim bi se obavještavanje žrtava o pravima moglo provesti na učinkovitiji način. Ti se prijedlozi odnose i na poboljšanje pisanih uputa, pa i pravne regulative, ali i na promjenu pristupa u obavještavanju žrtve o pravima i omogućavanje ranog pristupa službama za podršku i kontinuirane podrške tih službi žrtvi.

Pisane upute moguće je unaprijediti na nekoliko načina. Prije svega je njihov sadržaj i jezik moguće prilagoditi prosječnoj osobi. Moguće je i poželjno, također, kod pojedinih prava jasno uputiti na način na koji se to pravo može ostvariti. Posljednje u slučaju određenih prava pretpostavlja i detaljniju pravnu regulaciju nekih pitanja. S obzirom na pristup u

obavještavanju, postoji svijest o tome da je, posebno u najranijim fazama postupanja, kontraproduktivno žrtvu obasipati ogromnom količinom informacija, već se prije svega potrebno orijentirati na ona prava koja žrtva u tom trenutku može ostvariti (postupno obavještavanje o pravima). Isto tako, postoji svijest o potrebi individualiziranog pristupa svakoj žrtvi. Konačno, iz odgovora pripadnika/ca svih profesionalnih skupina vidljivo je postojanje svijesti o tome koliko je za uspješno upućivanje žrtve u njezina prava i stvarnu mogućnost da žrtva ta prava koristi važno rano uključivanje službi za podršku u postupanje prema žrtvama KD-a i osiguranje njihove kontinuirane raspoloživosti za žrtve. Rano uključivanje službi za podršku ne samo da pomaže žrtvama, već i rasterećuje policijske službenike/ce, državne odvjetnike/ce i suce/tkinje.

U kontekstu ranog uključivanja i kontinuirane raspoloživosti službi za podršku, važan je nalaz istraživanja da većina sudionika/ca iz svih profesionalnih skupina upućuje žrtve na službe za podršku. Čak 88% policijskih službenika/ca, 69% državnih odvjetnika/ca i 80% sudaca/tkinja koji su sudjelovali u istraživanju uvijek upućuje žrtve na službe za podršku. Kao ključni dionici sustava za podršku identificirani su sudski odjeli za podršku žrtvama, nevladine udruge koje su dio Mreže podrške i suradnje, Nacionalni pozivni centar za žrtve kaznenih djela i prekršaja, centri za socijalnu skrb i pojedinačne specijalizirane organizacije. Osim upućivanja žrtava na službe, moguća je i izravna komunikacija između nadležnih tijela i službi za podršku. Oko dvije trećine policijskih službenika/ca (67%), polovica državnih odvjetnika /ca i četvrtina sudaca/tkinja izravno ne kontaktira sa sudskim odjelima za podršku žrtvama. Slični su podaci i u odnosu na službe za podršku koje vode OCD-a: oko polovice policijskih službenika/ca (47%) i sudaca/tkinja (53%) te gotovo dvije trećine državnih odvjetnika/ca (62%) izravno ne kontaktira s ovim službama.

Zaključci i preporuke

Rezultati istraživanja pokazuju da je upoznavanje žrtava s pravima postalo sastavni dio svakodnevnog rada policijskih službenika/ca, državnih odvjetnika/ca i sudaca/tkinja. U praksi su razvijeni obrasci ponašanja koji osiguravaju da žrtve prime barem nekakvu obavijest o svojim pravima. Pritom je kao dominantan obrazac prihvaćeno pisano obavještavanje žrtve o pravima, uz usmeno „prevođenje“ većeg ili manjeg dijela pouke na jezik koji je za žrtvu razumljiv. Postoji prostor za unapređenje postojećeg stanja koji se može popuniti:

- prilagođavanjem sadržaja i jezika pisanog obrasca korisnicima, odnosno žrtvama,
- uključivanjem u pisani obrazac informacija o načinima ostvarivanja pojedinih prava i jasnijom pravnom regulacijom pojedinih pitanja koja se u vezi s tim postavljaju,
- educiranjem o potrebi i načinima prilagodbe postupanja pojedinoj žrtvi (individualni pristup),
- usmjerenošću na obavještavanje o onim pravima koja su u tom trenutku za žrtvu relevantna (postupno obavještavanje o pravima) i
- ranim uključivanjem službi za podršku koje bi trebalo aktivnije uključiti u obavještavanje žrtve o pravima (što bi omogućilo bolje upoznavanje žrtava s pravima,

ali bi i dovelo do rasterećenja policije, koja bi se mogla potpunije usmjeriti na kriminalističko istraživanje i poduzimanje mjera za zaštitu žrtve).

Rezultati istraživanja pokazuju da je i upućivanje žrtava na službe na podršku od strane nadležnih državnih tijela (policije, državnih odvjetništava i sudova) također postalo praksa. Ova praksa uglavnom se ostvaruje kroz predaju ili dostavljanje pisane pouke o pravima žrtava u kojoj su sadržane informacije i o službama za podršku kojima se žrtva može obratiti. Jedan od načina na koji je moguće postići poboljšanja u odnosu na ostvarenje prava žrtve na pristup službama za podršku je i poticanje proaktivnijeg pristupa u radu nadležnih tijela. U odnosu na odjele za podršku žrtvama, vidljivo je da postoji niska razina izravne komunikacije između osobito policijskih službenika/ca, ali i državnih odvjetnika/ca i tih odjela. Slični podaci postoje i u odnosu izravne komunikacije policijskih službenika/ca, državnih odvjetnika/ca i sudaca/tkinja sa službama za podršku koje vode OCD-ovi.

Poboljšanja u ostvarenju prava žrtve na pristup službama za podršku moguće je postići time da se prilikom inicijalnog kontakta sa žrtvom, do kojeg će u pravilu doći od strane policijskih službenika/ca, provjeri li je žrtva već ostvarila kontakt sa službama za podršku te ako nije, da se unaprijed određenom tijelu unutar sustava, uz prethodnu obavijest žrtvi i uvijek kada ne postoji njezino protivljenje, prosljede podaci o žrtvi i načinu na koji se s njom može ostvariti kontakt. Tada bi prethodno određeno tijelo tu informaciju prosljeđivalo odgovarajućoj instituciji ili organizaciji unutar sustava podrške koja bi bila zadužena za ostvarenje kontakta sa žrtvom. Na isti bi način i prilikom kasnijih kontakata sa žrtvom trebalo postupiti nadležno tijelo (policijski službenik/ca, državni odvjetnik/ca, sudac/tkinja) ako bi, na temelju rezultata pojedinačne procjene, ustanovio da je žrtvi potreba podrška sustava.

PROVEDBA POJEDINAČNE PROCJENE ŽRTVE

Prikaz i analiza rezultata istraživanja

U ovom dijelu istraživanja, cilj je bio utvrditi **provode li sva tijela (policija, državno odvjetništvo i sudovi) pojedinačnu procjenu svake pojedine žrtve**, sukladno izričito propisanoj zakonskoj obvezi, u suradnji s tijelima, organizacijama i ustanovama koje pružaju pomoć i podršku žrtvama te uvažavajući u obzir rezultate, odnosno zaključke prethodno provedenih pojedinačnih procjena pojedine žrtve.

Učestalost provedbe pojedinačne procjene žrtava

a. Policija

Prema odgovorima policijskih službenika/ca na pitanje učestalosti provedbe pojedinačne procjene žrtava, **policija uvijek provodi pojedinačnu procjenu potreba žrtava za posebnim mjerama zaštite**. Iz odgovora proizlazi da se pojedinačna procjena provodi kroz razgovor sa žrtvom, nakon kojega se popunjava obrazac o provedenom postupku. Premda se velika većina sudionika/ca u svojim odgovorima nije izravno pozvala na primjenu ZKP-a, odnosno Pravilnika, iz sadržaja odgovora proizlazi da su policijski službenici/e dobro upoznati s propisanim postupkom pojedinačne procjene, okolnostima koje se pri tome moraju

uzimati u obzir, kao i obvezom popunjavanja obrasca koji je sastavni dio Pravilnika. No, iz danih odgovora proizlazi da još uvijek postoji određena nesigurnost u odnosu na sadržaj koji je potrebno unijeti u obrazac. Naime, u više odgovora ističe se da se u obrazac unose podaci o žrtvi prikupljeni tijekom razgovora, a koji se odnose na relevantne okolnosti koje se prilikom pojedinačne procjene moraju uzeti u obzir:

„prilikom razgovora prikupimo podatke o žrtvi te unesemo podatke u obrazac“,

*„sve utvrđene podatke upisujemo u obrazac, a isto tako upisujemo da smo žrtvi **uručili obavijesti o pravima**...“, „a koji podatci se unose u obrazac o provedenom postupku pojedinačne procjene...“*

Istovremeno, dio sudionika/ca navodi da u obrazac o provedenoj pojedinačnoj procjeni unosi i koja prava je žrtva koristila, odnosno želi koristiti („konstatira se niz činjenica i prava...“), među koja ne ulaze samo ona prava koja su ujedno i mjere zaštite žrtve, a koja se, kao što je objašnjeno, pretežito odnose na zaštitu žrtve prilikom ispitivanja. Kao dobar primjer moguće je istaknuti odgovor jednog sudionika/ce u kojemu je jasno iskazano što treba ući u sadržaj obrasca o pojedinačnoj procjeni:

*„U procjenu unosim sve što je policija u konkretnom slučaju poduzela da **zaštiti žrtvu od nasilnika** i što smatram da s obzirom na utvrđene okolnosti **u daljnjem tijeku postupka treba poduzeti da bi se žrtva zaštitila**“.*

Valja istaknuti da je u samo dva odgovora navedeno da se pojedinačna procjena provodi „najčešće u suradnji s Centrom za socijalnu skrb i raznim udrugama“ odnosno „dodatno se prikupljaju bitna saznanja od centra za socijalnu skrb, liječnika, škola itd.“ Moglo bi se zaključiti da policijski službenici/ce rijetko koriste pomoć koju u pojedinačnoj procjeni nekada mogu dati različita tijela, organizacije i ustanove za pomoć i podršku žrtvama. Razlog tome vjerojatno je u okolnosti što policija pojedinačnu procjenu žrtve radi nerijetko u najranijim fazama postupka, prilikom prvog kontakta sa žrtvom, kada je u pravilu važno žurno postupati, tako da nema vremena kontaktirati druga tijela i ustanove koje pružaju pomoć i potporu žrtvama. U svakom slučaju, svakako bi trebalo surađivati s navedenim tijelima, organizacijama i ustanovama kada god je moguće, u svrhu kvalitetnije i učinkovitije zaštite žrtve.

b. Državno odvjetništvo

Iz odgovora državnih odvjetnika/ca proizlazi da **dvije trećine sudionika/ca (67% odgovora) uvijek provodi pojedinačnu procjenu**, a gotovo jedna trećina provodi samo ponekad (30% odgovora). Iako iz većine odgovora proizlazi da državni odvjetnici/ce u razgovoru sa žrtvama utvrđuju okolnosti koje su relevantne za pojedinačnu procjenu sukladno Pravilniku, te popunjavaju priloženi obrazac, iz nekoliko odgovora proizlazi da se pod pojedinačnom procjenom podrazumijeva i davanje žrtvama pouke o pravima:

*„s obzirom na psihofizičku strukturu žrtve ista se uglavnom **poučava o svojim pravima**“,*

„žrtvu se upućuje u njena prava, žrtvu se pita želi li koristiti prava koja su joj na raspolaganju...“.

Jedan sudionik/ca navodi da primjena mjera zaštite ovisi o tome traži li ih žrtva:

„ukoliko to žrtva izravno zatraži, odlučuje se o konkretnim mjerama zaštite žrtve dok se najčešće na inicijativu provoditelja procjene kao mjera zaštite određuju mjere opreza ili se predlaže istražni zatvor.“

Naime, posebne mjere zaštite određuje tijelo koje provodi pojedinačnu procjenu, poželjno na temelju razgovora sa žrtvom i svakako uvažavajući njezine stavove, no odluka ne ovisi prvenstveno o volji žrtve, a posebno ne o izričitom zahtijevanju žrtve, nego se donosi na temelju ocjene svih relevantnih okolnosti koje se, sukladno Pravilniku, utvrđuju na temelju razgovora sa žrtvom te na temelju podataka u spisu predmeta koji su posebno važni u slučaju da žrtva na želi surađivati, odnosno sudjelovati u pojedinačnoj procjeni. Zanimljivo je da jedan sudionik/ca odgovara da predmet upućuje službi za podršku, premda služba za podršku žrtvama i svjedocima ne provodi pojedinačnu procjenu, nego može pomoći tijelu (državnom odvjetniku/ci) koji provodi procjenu. Jedan sudionik/ca navodi da pojedinačnu procjenu provodi samo kada još nije provedena, ili ukoliko smatra da su se bitno promijenile okolnosti iz prethodne procjene („npr. da posljedice djela bitno teže pogađaju žrtvu nego li je to procijenjeno u ranijoj procjeni, da je žrtva ostala bez sredstava za život i sl.“). Samo jedan sudionik/ca navodi da „u pojedinim slučajevima procjena žrtve uključuje stručnu procjenu djelatnika za potporu žrtvama po pitanju načina na koji je najbolje ispitati žrtvu“, a troje sudionika/ca je navelo da na temelju pojedinačne procjene ocjenjuju je li potrebno žrtvu uputiti nadležnim službama ili organizacijama koje pružaju podršku.

c. Sud

U usporedbi s policijskim službenicima/ama i državnim odvjetnicima/ama, prema rezultatima istraživanja, **suci/tkinje najrjeđe provode pojedinačnu procjenu – njih nešto više od polovice je uvijek provodi** (55% odgovora), dok jedna četvrtina (25% odgovora) provodi samo ponekad, a čak 15% sudionika/ca odgovorilo je da pojedinačnu procjenu ne provodi nikada. Troje sudionika/ca navelo je da pojedinačnu procjenu provode odjeli za podršku žrtvama pri županijskim sudovima, dakle ne oni kao suci/tkinje. Jedan sudionik/ca navodi da pojedinačnu procjenu provodi ili on/a, ili pojedinačnu procjenu zatraži od udruge za pružanje pomoći i podrške žrtvama i svjedocima, ako je tako lakše za žrtvu, jer je žrtvi problem da višekratno dolazi na sud zbog slabe prometne povezanosti (jer konkretan županijski sud pokriva područje nekoliko županija). Jedan sudionik/ca ističe da pojedinačnu procjenu ne provodi on/a, nego stručni suradnik/ca suda. Samo dvoje sudionika/ca izričito je navelo da pojedinačnu procjenu provode oni, u suradnji s odjelom za podršku žrtvama, što je sukladno zakonskom uređenju.

Zašto se pojedinačna procjena žrtve provodi samo ponekad?

Oni sudionici/e koji su naveli da pojedinačnu procjenu provode samo ponekad, a ne uvijek, zamoljeni su da daju obrazloženje. Naime, iz zakonskog uređenja pojedinačne procjene (čl. 43.a ZKP) proizlazi da se pojedinačna procjena provodi u odnosu na svaku žrtvu.

a. Policija

Od policijskih službenika/ca primili smo odgovor da se pojedinačna procjena provodi kod svih kaznenih djela s elementima nasilja, „no više vremena i pažnje se posveti žrtvama KD-a sa elementima nasilja, spolne zlostave i sl., nego žrtvama „lakših“ kaznenih djela“.

b. Državno odvjetništvo

Od državnih odvjetnika/ca, troje ispitanika/ca je navelo da ne provode pojedinačnu procjenu kada se žrtva ispituje na dokaznom ročištu, jer u tim slučajevima pojedinačnu procjenu provodi sudac/tkinja istrage. Dvoje sudionika/ca je navelo da se oslanjaju na pojedinačnu procjenu koju je provela policija, a jedan od njih je naveo da procjenjuje je li potrebna nova procjena ili nije, s obzirom na eventualno promijenjene okolnosti. Ostali sudionici/ce naveli su da pojedinačnu procjenu provode s obzirom na konkretno kazneno djelo koje je u pitanju (npr. protiv života i tijela, osobne slobode i sl.), stupanj štete koju je žrtva pretrpjela, ili na stanje žrtve, njezinu psihofizičku strukturu, ili sve navedeno u kombinaciji. To znači da neki državni odvjetnici/e pojedine okolnosti koje se uzimaju u obzir prilikom provođenja pojedinačne procjene uzimaju u obzir kao relevantne pri odlučivanju hoće li uopće provesti pojedinačnu procjenu.

c. Sud

Suci/tkinje su dali vrlo različita obrazloženja zašto ponekad ne provode pojedinačnu procjenu. Uglavnom provedba ovisi o vrsti kaznenog djela (jedan sudionik/ca primjerice ne provodi pojedinačnu procjenu kod povrede dužnosti uzdržavanja ili krađe, a uvijek provodi kod razbojništva i seksualnih delikata, drugi sudionik/ca je ne provodi kod gospodarskih kaznenih djela ili kaznenih djela protiv imovine, a obavezno provodi kod kaznenih djela protiv spolne slobode te kaznenih djela s elementima nasilja). Jedan sudionik/ca navodi da ne provodi pojedinačnu procjenu ako je „žrtva blago istraumatizirana“, odnosno ako joj je ranije pružena adekvatna psihološka pomoć pa se „dobro drži u postupku“. Jedan sudionik/ca ističe da ne provodi pojedinačnu procjenu jer je ona već provedena prije nego je žrtva došla pred suca. Jedan sudionik/ca navodi da pojedinačnu procjenu provodi samo na obrazložen zahtjev žrtve, ili nadležnog državnog odvjetništva. Jedan sudionik/ca navodi da ne provodi pojedinačnu procjenu jer bi to odugovlačilo postupak, „a suci moraju imati normu ili statistiku“.

Zašto se ne provodi pojedinačna procjena žrtve?

Budući da policijski službenici uvijek provode pojedinačnu procjenu žrtve, ovdje se analiziraju samo odgovori državnih odvjetnika/ca i sudaca/tkinja. Samo jedan državni odvjetnik/ca navodi da pojedinačnu procjenu ne provodi „kad se žrtva ispituje od strane suca istrage, koji to onda obavljaju“. Od pet odgovora koji su dali suci/tkinje, tri navode da je pojedinačna procjena, u trenutku kada žrtva dođe do suca, već provedena u ranijim fazama postupka. Jedan sudionik/ca navodi da pojedinačnu procjenu provodi stručni suradnik/ca

suda, a onda on/ona tu procjenu koristi. Jedan sudionik/ca je kao razlog neprovođenja pojedinačne procjene naveo nedostatak vremena zbog drugih obveza.

Uzimanje u obzir zaključaka ranije provedene pojedinačne procjene

Sudionicima/ama je bilo postavljeno pitanje razmatraju li prilikom provedbe pojedinačne procjene žrtava zaključke ranije provedene procjene.

Tablica Razmatranje zaključaka ranije provedene pojedinačne procjene

	da, uvijek	da, ponekad	ne	ne znam	nešto drugo, što:
Policija	24%	29%	29%	-	18% ²²
Državno odvjetništvo	57%	33%	10%	-	-
Sud	79%	5%	11%	-	5% ²³

Iako je dužnost svakog tijela koje provodi pojedinačnu procjenu da uzme u obzir zaključke pojedinačne procjene koje su u ranijim fazama postupka provela druga tijela, istraživanje je pokazalo da samo 57% državnih odvjetnika/ca uvijek uzima u obzir zaključke ranije provedene procjene, 33% ponekad, a čak 10% nikada. Značajno više sudaca/tkinja uvijek uzima u obzir rezultate ranije provedene pojedinačne procjene, čak 79%, 5% ih ponekad uzima u obzir, a 11% nikada. Jedan ispitanik/ca među sucima/tkinjama navodi da do sada u spisima nikada nije imao zaključke ranije procjene koju bi mogao razmotriti, jer da je imao, sigurno bi je razmotrio. U tom smislu, moguće je da neki od sudionika/ca barem ponekada rezultate ranije procjene ne uzimaju u obzir zato jer im nisu dostupni u spisu predmeta. S druge strane, policijski službenici/e su ti koji obično prvi provode pojedinačnu procjenu pa u tom smislu ni ne mogu razmatrati zaključke ranije provedene procjene. Ipak, 24% ispitanih policijskih službenika/ca navelo je da uvijek uzimaju zaključke ranije provedene pojedinačne procjene, a njih 29% ponekad. Moguće je da je tako u situacijama kada žrtva razgovara s više policijskih službenika/ca, pa svaki prije provođenja obavijesnih razgovora, provede pojedinačnu procjenu, uz prethodnu provjeru nalaze li se zaključci ranije procjene u spisu predmeta.

Provođenje pojedinačne procjene s obzirom na vrstu kaznenog djela

Na pitanje provode li pojedinačnu procjenu svake žrtve, bez obzira o kojem kaznenom djelu je riječ, rezultati su različiti s obzirom na skupine sudionika/ca.

Tablica Provođenje pojedinačne procjene žrtava svih kaznenih djela

	da, uvijek	da, ponekad	ne	ne znam	nešto drugo, što:
--	------------	-------------	----	---------	-------------------

²² „Obično je procjena koju radi policija prva.“ „Ne, zato što policija prva radi svoju procjenu.“ „S obzirom da nitko prije policije ne provodi procjenu nemam što razmatrati.“

²³ „Dosad u spisima nisam imala raniju procjenu koju bih mogla razmotriti. Da imam, zasigurno bih ju razmotrila.“

Policija	90%	5%	-	-	5% ²⁴
Državno odvjetništvo	60%	13%	27%	-	-
Sud	37%	11%	47%	-	5%

a. Policija

90% ispitanih policijskih službenika/ca uvijek provodi pojedinačnu procjenu, a samo 5% provodi ponekad. 5% sudionika/ca navelo je da se pojedinačna procjena provodi uvijek, ali se više pažnje posveti žrtvama KD-a s elementima nasilja, spolne zlostave i sl., nego žrtvama nekih „lakših“ kaznenih djela. Samo jedan sudionik/ca navodi da nije siguran bi li provodio procjenu u slučaju krađe ili nekog sličnog djela.

b. Državno odvjetništvo

Od ispitanih državnih odvjetnika/ca, 60% je navelo da provode pojedinačnu procjenu svake žrtve bez obzira na kazneno djelo, 13% posto ponekad, a 27% ne provodi pojedinačnu procjenu svake žrtve. Iako iz navedenih obrazloženja odgovora proizlazi da je većina sudionika/ca svjesna da je provođenje pojedinačne procjene zakonska obveza u odnosu na svaku žrtvu, bez obzira na konkretno kazneno djelo, ipak nekoliko ispitanika/ca relativizira navedenu obvezu. Tako navode da pojedinačnu procjenu ne provode u slučajevima kaznenih djela protiv imovine, a posebno ako nije prouzročena posebna ugroženost žrtve, a jedan sudionik/ca primjerice navodi i prometne nesreće, ako nema posljedica za žrtvu u vidu straha. Jedan odgovor navodi da postoje kaznena djela čiji način počinjenja nije traumatičan za žrtve, jer u njemu ne sudjeluju izravno. No, i tada treba procijeniti jesu li žrtve traumatizirane i onda ovisno o tome provesti pojedinačnu procjenu.

c. Sud

Od sudaca/kinja, samo 37% je navelo da provode pojedinačnu procjenu svake žrtve bez obzira na kazneno djelo, 11% posto ponekad, a 47% ne provodi pojedinačnu procjenu svake žrtve. Troje sudionika/ca pojedinačnu procjenu ne provode onda kada žrtva ne želi sudjelovati u postupku (kao oštećenik), dvoje ne provode u slučajevima imovinskih kaznenih djela, jedan kod gospodarskih kaznenih djela, osim ako bi postojale okolnosti koje bi upućivale na potrebu posebnih mjera zaštite. U jednom obrazloženju odgovora navedeno je da se pojedinačna procjena provodi samo za kaznena djela protiv spolne slobode, a kod drugih kaznenih djela ovisno o osobnosti same žrtve. No, procjena osobnosti same žrtve već ulazi u postupak pojedinačne procjene, jer uprave crte osobnosti utječu na zaključak o potrebi primjene posebnih mjera zaštite.

²⁴ „Provodi se uvijek za sva kaznena djela s elementima nasilja u bliskim odnosima, rodno uvjetovanog nasilja, spolnog nasilja, trgovanja ljudima i druga kaznena djela s elementima nasilja, no više vremena i pažnje se posveti žrtvama težih kaznenih djela sa elementima nasilja, spolne zlostave i sl., nego žrtvama nekih „lakših“ kaznenih djela.“

Suradnja s centrima za socijalnu skrb, odjelima za podršku žrtvama, organizacijama i ustanovama koje pružaju pomoć i podršku žrtvama kaznenih djela

Sudionici/e su bili upitani upućuju li, prilikom provedbe pojedinačne procjene žrtve, zahtjeve za dostavom podataka od centra za socijalnu skrb, odjela za podršku žrtvama u županijskim sudovima u kojima su ustrojani, organizacija i ustanova koje pružaju pomoć i podršku žrtvama KD-a. Rezultati su sljedeći:

Tablica Upućivanje zahtjeva za dostavom podataka u svrhu provedbe pojedinačne procjene

	da, uvijek	da, ponekad	ne	ne znam	nešto drugo, što:
Policija	12%	59%	29%	-	-
Državno odvjetništvo	3%	45%	52%	-	-
Sudovi	12%	39%	39%	5%	5% ²⁵

Već je istaknuta važnost suradnje tijela postupka s tijelima, ustanovama i organizacijama koje pružaju pomoć i podršku žrtvama. Iz analiziranih odgovora policijskih službenika/ca, proizlazi da **policija ima najbolje razvijenu suradnju s tim tijelima i ustanovama**, budući da uvijek (12%) ili ponekad (59%) od njih traže dostavu podataka. Jačanje navedene suradnje svakako je intencija zakonskog koncepta pojedinačne procjene. Pohvalno je što policija, unatoč tome što nerijetko postoji potreba žurnog provođenja pojedinačne procjene, neposredno nakon počinjenja djela, nastoji prikupiti što više relevantnih informacija koje će doprinijeti kvaliteti te pojedinačne procjene. S druge strane, **državni odvjetnici/e i suci/kinje** se u znatno manjem postotku obraćaju tijelima i ustanovama koje pružaju pomoć i podršku žrtvama – 3% državnih odvjetnika/ca uvijek, 45% ponekad i 52% nikada, a 12% sudaca/kinja uvijek, 39% ponekad i 39% nikada.

Oni koji su naveli da upućuju zahtjeve, ukratko su odgovorili kome ih upućuju. Policijski službenici/ce su u najvećem broju naveli centar za socijalnu skrb (61%), a pojedinačno su navedeni vrtići, škole, udruge, liječnici/e opće medicine, druge institucije koje je sama žrtva spomenula i kojima se obratila za pomoć, kao i sve institucije, pravne i fizičke osobe koje bi mogle imati korisna saznanja u konkretnom slučaju. Upućuju se zahtjevi za dostavom podataka, obavljaju se obavijesni razgovori i dr. Državni odvjetnici/e su u najvećem broju naveli centre za socijalnu skrb i odjele za podršku žrtvama, a pojedinačno su navedeni i probacijski ured i policija. Suci/kinje su naveli centre za socijalnu skrb, odjele za podršku žrtvama te organizacije članice Mreže podrške i suradnje.

Na pitanje na koji način upućuju te zahtjeve sudionici/e, policijski službenici/e odgovorili su da zahtjeve najčešće upućuju telefonski, pa zatim službenim dopisom (i to prema centru za socijalnu skrb, jer su informacije potrebne hitno – 58%). Manji broj sudionika/ca je navelo da zahtjeve upućuju isključivo telefonski ili isključivo službenim dopisom. Državni odvjetnici/e su odgovorili da zahtjeve upućuju isključivo službenim dopisom (79%), osim dva pojedinačna odgovora koja navode da ih upućuju telefonski, neslužbenim razgovorom, a

²⁵ „Dosad nisam imala takvu potrebu/situaciju.“

jedan odgovor navodi da se upućuju usmeno. Suci/tkinje zahtjeve upućuju isključivo službenim putem odnosno dopisom, a tri pojedinačna odgovora navode telefonski put, te jedan odgovor navodi:

„Pojedinačnu procjenu žrtve ne provodim osobno, samo rijetko sam to učinila. Sve tražim od Službe za podršku žrtvama i svjedocima ili naših stručnih suradnika suda.“

Uzimanje u razmatranje preporuka tijela, organizacija i ustanova koje pružaju pomoć i podršku žrtvama kaznenih djela

Sudionicima/ama je postavljeno pitanje uzimaju li, prilikom provedbe pojedinačne procjene žrtve, u razmatranje preporuke centra za socijalnu skrb, odjela za podršku žrtvama te organizacija i ustanova koje pružaju pomoć i podršku žrtvama KD-a. Rezultati su sljedeći:

Tablica Razmatranje dobivenih preporuka u svrhu provedbe pojedinačne procjene

	da, uvijek	da, ponekad	ne	ne znam	nešto drugo, što:
Policija	35%	41%	18%	-	6% ²⁶
Državno odvjetništvo	57%	17%	17%	-	9% ²⁷
Sud	56%	17%	17%	10%	-

Većina sudionika/ca iz sve tri profesionalne skupine, u postupku pojedinačne procjene žrtve, razmatra preporuke tijela, organizacija i ustanova koje pružaju pomoć i podršku žrtvama KD-a: 35% policijskih službenika/ca uvijek i 41% ponekad, 57% državnih odvjetnika/ca uvijek i 17% ponekad te 56% sudaca/tkinja uvijek i 17% ponekad.

Također, sudionici/e su zamoljeni da navedu na koji način/u kojem obliku najčešće dobivaju te preporuke. Većina policijskih službenika/ca (58%) je navela da se radi o kombinaciji kontakta, prvo najčešće telefonski, neformalnim putem (zbog žurnosti postupanja), a naknadno službeno dopisom. Manji broj je naveo da isključivo službenim dopisom (25%) ili isključivo telefonskim putem (17%). Podaci dobiveni od državnih odvjetnika/ca su donekle drugačiji. Većina sudionika/ca navodi da preporuke zaprima službenim putem, odnosno službenim dopisom (58%), neformalnim putem, telefonski (12%), a da ne dobiva podatke, odnosno da ih dobiva samo od centra za socijalnu skrb navodi 8% sudionika/ca. Međutim, 23% sudionika/ca se referira na takve preporuke i procjenu sačinjenu od strane policije, odnosno da te preporuke zaprimaju samo ukoliko im dostavi policija koja ih je zatražila ili zaprimila od strane navedenih tijela. Iz navedenih odgovora moguće je zaključiti da državno odvjetništvo u određenom broju slučajeva ne koristi svoju mogućnost da samostalno zatraži te preporuke ili da ta tijela ne šalju preporuke izravno državnom odvjetništvu, nego ih državno odvjetništvo koristi samo ukoliko ih dostavi policija uz svoju prethodno provedenu pojedinačnu procjenu. Suci/tkinje navode da preporuke najčešće zaprimaju službenim putem

²⁶ „Ne, zato što do sada niti jednu preporuku nisam dobila.“

²⁷ „Do sad nisam imala takve predmete“, „Da, ali često nedostaju“, „Do sada nisam imala preporuke navedenih tijela u trenutku procjene žrtve.“

(56%), neformalnim telefonskim putem (13%), preporuke nisu do sada dobili (13%), a kombinaciju neformalnog u početku pa zatim formalnog dopisa također prakticira dio ispitanika/ca (18%).

Upitani smatraju li korisnim za provedbu pojedinačne procjene žrtve preporuke/mišljenja od centra za socijalnu skrb, odjela za podršku žrtvama, organizacija i ustanova koje pružaju pomoć i podršku žrtvama KD-a sudionici/e su odgovorili sljedeće:

Tablica Korisnosti dobivenih preporuka za provedbu pojedinačne procjene

	da, uvijek	da, ponekad	ne	ne znam	nešto drugo, što:
Policija ²⁸	57%	29%	-	7%	7% ²⁹
Državno odvjetništvo	59%	27%	-	7%	7% ³⁰
Sudovi	74%	11%	-	5%	11% ³¹

Ispitanici sve tri profesionalne skupine u relativno visokim postotcima smatraju da su preporuke tijela, organizacija i ustanova za pomoć i podršku žrtvama KD-a korisne za provedbu pojedinačne procjene i to: 57% policijskih službenika/ca smatra da su uvijek korisne, a 29% smatra da su ponekad korisne; 59% državnih odvjetnika/ca smatra da su uvijek korisne, a 27% ponekad; 74% sudaca/tkinja smatra da su uvijek korisne, a 11% ponekad.

Standardizacija procedure pojedinačne procjene

Sudionici/e su upitani provode li sve osobe zaposlene u njihovoj instituciji/tijelu pojedinačnu procjenu žrtve na jednaki način, u standardiziranoj proceduri te su odgovorili sljedeće:

Tablica Procjena standardiziranosti u provedbi pojedinačne procjene

	da	ne	ne znam	ne mogu procijeniti
Policija	67%	17%	11%	5%
Državno odvjetništvo	74%	3%	10%	13%
Sudovi	37%	5%	32%	26%

Postupak provedbe pojedinačne procjene žrtve detaljno je propisan Pravilnikom, što bi trebalo osigurati standardizirano postupanje nadležnih tijela. Upitani smatraju li da se pojedinačna procjena u instituciji, odnosno tijelu u kojemu su zaposleni provodi na jednak

²⁸ 14 odgovora.

²⁹ „Mogle bi biti korisne i kad bih ih dobila, svakako bih ih razmotrila.“

³⁰ „Do sada nisam dobivala preporuke/mišljenja, ali da su dostavljena, svakako bi ih uzela u obzir.“; „Da sam se s njima susretala, vjerojatno bi mi bile od koristi u postupanju.“

³¹ Dva odgovora glasila su: „Vjerojatno bi bili korisni.“

način, prema standardiziranoj proceduri, ispitani pripadnici/e različitih profesionalnih skupina dali su vrlo raznolike odgovore. Najviše državnih odvjetnika/ca – njih 74%, smatra da je procedura standardizirana, dok ih je ukupno 23% odgovorilo da ne zna ili ne može procijeniti. Od policijskih službenika/ca, 67% smatra da je procedura standardizirana, dok ukupno 16% to ne zna ili ne može procijeniti. Samo 37% sudaca/kinja smatra da je procedura pojedinačne procjene standardizirana, dok 58% ne zna ili ne može procijeniti. Također, visoki postotci ispitanika/ca smatraju da im je potrebna edukacija iz provođenja pojedinačne procjene – 50% policijskih službenika/ca, 65% državnih odvjetnika/ca i 64% sudaca/kinja.

Pohađanje edukacija o načinu provođenja pojedinačne procjene žrtve

Zadnja pitanja u ovom dijelu odnose se na pitanje pohađanja edukacija o načinu provedbe pojedinačne procjene žrtve. **Policijski službenici/ce** navode su da su sudjelovali u edukacijama (39%), odnosno da nisu (44%) i da se ne sjećaju (17%). Ovdje se postavlja pitanje svrhovitosti edukacija, ukoliko su osobe u njima sudjelovale, a toga se ne sjećaju. **Državni odvjetnici/e** (29 odgovora) navode su da su edukacije pohađali u 31% slučajeva, a da nisu u 69% slučajeva. **Suci/kinje** (19 odgovora) su edukacije pohađali u 26% slučajeva. Činjenica da samo manji broj korisnika/ca pohađao edukacije na temu pojedinačne procjene ukazuje na potrebu njihovog organiziranja.

Policijski službenici/e koji su odgovorili da su sudjelovali na edukaciji naveli su da su edukacije pohađali u okviru Ministarstva unutarnjih poslova, Policijske akademije, svojih policijskih uprava i Ministarstva pravosuđa i uprave. Državni odvjetnici/e su naveli da su edukacije pohađali u okviru Pravosudne akademije, a jedna osoba je navela konferenciju Mreže podrške i suradnje. Suci/kinje navode edukaciju u organizaciji Pravosudne akademije, te u pojedinačnim odgovorima navode i konferenciju Mreže podrške i suradnje, online seminar „Povećani kapaciteti stručnjaka i donositelja odluka u sustavu socijalne skrbi, pravosuđu, policiji, obrazovanju i zdravstvu za međusektorsku suradnju u procjeni rizika djece u obitelji i intervencijama čiji je cilj osigurati dobrobit djece“ u organizaciji Ministarstva pravosuđa i uprave i Ureda UNICEF-a, online predavanje na temu: Prava i zaštita djece žrtava i svjedoka u kaznenim postupcima u organizaciji Udruge HERA Križevci 14.5.2021., mrežni seminar: „Pojedinačna procjena žrtava – iskustva i problemi u praksi“, organizator – Pravosudna akademija, 26. listopada 2021. putem aplikacije Zoom.

Na pitanje, ukoliko nisu pohađali edukaciju, smatraju li da im je potrebna odgovaraju:

Tablica Potreba predstavnika/ca nadležnih tijela za edukacijom o pojedinačnoj procjeni

	da	ne	ne znam	nešto drugo, što:
Policija³²	50%	30%	20%	
Državno odvjetništvo	65%	20%	10%	5%

³² 10 odgovora.

33				
Sud³⁴	64%	14%	8%	14%³⁵

Komparacija ključnih pokazatelja

Provođenje pojedinačne procjene žrtve obveza je svih tijela postupka – policije, državnog odvjetništva i suda, u svim fazama prethodnog i kaznenog postupka. Iz provedenog istraživanja proizlazi da je policija najrevnija u provođenju pojedinačne procjene žrtve, budući da je provodi 100% ispitanih policijskih službenika/ca. S druge strane, pojedinačnu procjenu žrtve redovito, odnosno uvijek provodi 67% ispitanih državnih odvjetnika/ca te samo 55% sudaca/tkinja. Mogući razlog zašto je policija najjažurnija u provođenju pojedinačne procjene možda je u tome što policijski službenici/ce pojedinačnu procjenu moraju napraviti nerijetko u okolnostima neposredno nakon počinjenja djela, već prije provođenja prvog obavijesnog razgovora, kada nema puno mogućnosti da se oslone na pomoć i podršku tijela, organizacija i ustanova koje pružaju pomoć i podršku žrtvama, a istovremeno nemaju mogućnost osloniti se na prethodno provedenu pojedinačnu procjenu, budući da je nema. Naime, istraživanje je pokazalo da se dio državnih odvjetnika/ca oslanja na pojedinačnu procjenu koju je provela policija, dio je ne provodi kada se žrtva ispituje pred sucem istrage, jer je provodi sudac istrage, a dio pojedinačnu procjenu provodi ovisno o konkretnom kaznenom djelu u pitanju, stupnju štete koju je žrtva pretrpjela, ili stanju žrtve, i slično. U svakom slučaju, državni odvjetnici/ce moraju provesti pojedinačnu procjenu žrtve, bez obzira što ju je prethodno provela policija te bez obzira što će ispitivanje žrtve biti na dokaznom ročištu pred sucem istrage. Naime, državni odvjetnik/ca je dužan procijeniti, između ostalog, i je li potrebno poduzeti mjere zaštite žrtve prilikom ispitivanja, u vidu posebnog načina ispitivanja i slično, prije ispitivanja od strane suca istrage. Slično, i suci/tkinje se ponekad oslanjaju na prethodno provedene pojedinačne procjene, ili ih pak provode ovisno o okolnostima počinjenja kaznenog djela i osobinama žrtve, što su sve okolnosti koje se uzimaju u obzir prilikom pojedinačne procjene, a ne kao preduvjeti za provođenje pojedinačne procjene.

Ako imamo u vidu da čl. 43.a ZKP propisuje da pojedinačnu procjenu provodi tijelo koje provodi ispitivanje žrtve, odnosno da čl. 1. st. 3. Pravilnika izričito propisuje da pojedinačnu procjenu provodi tijelo koje vodi postupak – policijski službenici/e, državni odvjetnici/e i suci/tkinje, onda je jasno da nije zakonita praksa prepuštanja provođenja pojedinačne procjene, koji uključuje i zaključak o potrebnim mjerama zaštite, a koja je prema rezultatima istraživanja posebno prisutna na sudovima. Naime, pojedinačna procjena uključuje i određivanje mjera zaštite, koje mogu uključivati i ograničenja različitih temeljnih prava osumnjičenika i okrivljenika, pa je zato važno da o njima odlučuju tijela postupka, svako tijelo u granicama svoje nadležnosti. S druge strane, suradnja tijela postupka s odjelima za podršku žrtvama i udrugama doprinosi kvaliteti provedene procjene pa je zato i izričito propisana ZKP-om (čl. 43.a st. 1.) i Pravilnikom (čl. 3. st. 2. i 3.) te je svakako poželjna. Ta suradnja ne mora nužno uvijek biti formalizirana u obliku službenih dopisa, nego može uključivati i neformalne putove komunikacije, poput telefona. U tom smislu, u raznim

³³ 20 odgovora.

³⁴ 14 odgovora.

³⁵ „Na nekim sudovima postoje stručni suradnici koji pomažu sucima prilikom navedenog.“

obicima edukacije treba naglašavati važnost suradnje tijela postupka s tijelima, ustanovama i organizacijama koje pružaju pomoć i podršku žrtvama.

U odnosu na dužnost svakog tijela koje provodi pojedinačnu procjenu da uzme u obzir zaključke pojedinačne procjene koje su u ranijim fazama postupka provela druga tijela, istraživanje je pokazalo da samo 57% državnih odvjetnika/ca te 79% sudaca/tkinja uvijek uzima u obzir zaključke ranije provedene procjene. Iako Pravilnik izričito propisuje da se, prilikom pojedinačne procjene, mora razmotriti zaključak prethodno provedene procjene, istraživanje pokazuje da to nije uvijek slučaj u praksi. Naime, potrebe žrtve za zaštitom dinamička su kategorija, mogu se mijenjati s vremenom pa se zato poduzimaju prilikom svakog ispitivanja, a zaključci prethodno provedene procjene ukazuju na potrebe žrtve kojima pri svakoj daljnjoj procjeni treba dati posebnu pažnju.

Pojedinačna procjena žrtve treba se provoditi uvijek, bez obzira na vrstu i težinu počinjenog kaznenog djela. 90% ispitanih policijskih službenika/ca, 60% državnih odvjetnika/ca i samo 37% sudaca/tkinja pojedinačnu procjenu provodi uvijek, neovisno o vrsti kaznenog djela. Ovdje valja istaknuti da je upravo svrha pojedinačne procjene, koja obuhvaća i okolnosti počinjenja kaznenog djela i osobne značajke žrtve, utvrditi je li žrtva traumatizirana uslijed počinjenja određenog kaznenog djela i ima li zbog toga potrebe za posebnim mjerama zaštite. U tom smislu, paušalna ocjena je li žrtva traumatizirana ili nije određenim kaznenim djelom, s obzirom na vrstu tog djela, ne može biti preduvjet provođenja pojedinačne procjene.

Iz provedenog istraživanja proizlazi da policija ima najbolje razvijenu suradnju s tijelima, organizacijama i ustanovama koje pružaju pomoć i podršku žrtvama KD-a, budući da uvijek (12%) ili ponekad (59%) od njih traže dostavu podataka. S druge strane, državni odvjetnici/e i suci/tkinje se u znatno manjem postotku obraćaju tijelima i ustanovama koje pružaju pomoć i podršku žrtvama – 3% državnih odvjetnika/ca uvijek, 45% ponekad i 52% nikada, a 12% sudaca/tkinja uvijek, 39% ponekad i 39% nikada. Budući da je riječ o suradnji koja je izričito predviđena ZKP-om i Pravilnikom, u cilju kvalitetnije pojedinačne procjene i zaštite žrtava, važno je jačati svijest o važnosti i korisnosti te suradnje.

Što se tiče uzimanja u obzir preporuka tijela, organizacija i ustanova koje pružaju pomoć i podršku žrtvama KD-a, omjeri su nešto drugačiji, pa tako te preporuke u najvećoj mjeri uzimaju u obzir državni odvjetnici/e (57% uvijek i 17% ponekad) i suci/tkinje (56% uvijek i 17% ponekad), a u manjoj mjeri policijski službenici/e (35% uvijek i 41% ponekad). Razlog je vjerojatno u tome što u ranijim fazama postupka, kada policija provodi pojedinačnu procjenu, nisu uvijek dostupne preporuke spomenutih tijela, ustanova i organizacija, a treba vremena da se pribave. Pritom treba naglasiti da je propisano kako su tijela postupka koja provode pojedinačnu procjenu dužna razmotriti dane preporuke, ali nisu vezana njima, u smislu da konkretne preporuke za primjenu pojedinih mjera zaštite ne moraju uvažiti, jer je odgovornost za donesenu odluku o mjeri posebne zaštite na tijelu postupka.

Sudionici/e iz sve tri profesionalne skupine u relativno visokim postotcima smatraju da su preporuke tijela, organizacija i ustanova za pomoć i podršku žrtvama KD-a korisne za provedbu pojedinačne procjene, a ni jedan sudionik/ca nije odgovorio da smatra kako navedene preporuke nisu korisne. Navedeni rezultati pokazuju da je dobro propisano rješenje (čl. 3. st. 2. i 3. Pravilnika), koje potiče navedenu suradnju i propisuje obvezu tijela postupka da razmotre preporuke tijela, ustanova i organizacija koje su već radile s konkretnom žrtvom.

Preostaje ustrajati na još boljoj implementaciji u praksi, za što je važna daljnja edukacija svih dionika.

Na kraju, istraživanje pokazuje da je potrebno težiti standardizaciji postupka provedbe pojedinačne procjene žrtve, budući da samo 37% sudaca/tkinja smatra da je taj postupak standardiziran, dok to istovremeno smatra 67% policijskih službenika/ca i 74% državnih odvjetnika/ca. Način provođenja pojedinačne procjene svakako trebao biti tema na edukacijama i stručnim skupovima, što bi pridonijelo ujednačavanju prakse i jačanju svijesti o važnosti redovitog provođenja standardiziranog postupka pojedinačne procjene. Navedeni zaključak potkrepljuju i visoki postotci sudionika/ca koji smatraju da im je potrebna edukacija iz provođenja pojedinačne procjene – 50% policijskih službenika/ca, 65% državnih odvjetnika/ca i 64% sudaca/tkinja.

Zaključci i preporuke

Iako istraživanje pokazuje da se pojedinačna procjena žrtve provodi u praksi tijela prethodnog i kaznenog postupka, praksu je potrebno unaprijediti, i to prvenstveno intenziviranjem edukacije svih dionika pojedinačne procjene žrtve:

- pojedinačnu procjenu žrtve provode sva tijela (prethodnog i kaznenog postupka) postupka – policijski službenici/ce, državni odvjetnici/e i suci/tkinje, i to u svim fazama postupka;
- pojedinačna procjena provodi se u odnosu na svaku žrtvu, neovisno o vrsti kaznenog djela i neovisno o osobnim značajkama žrtve; naime, vrsta i okolnosti počinjenja kaznenog djela, kao i osobne značajke žrtve, uzimaju se u obzir upravo tijekom provođenja pojedinačne procjene, da bi se utvrdilo postoji li potreba za primjenom posebnih mjera zaštite, te ako ta potreba postoji, koje posebne mjere zaštite je potrebno primijeniti;
- pojedinačnu procjenu provode nadležna tijela prethodnog i kaznenog postupka – policijski službenici/e, državni odvjetnici/e i suci/tkinje, jer samo nadležna tijela imaju ovlasti izricanja konkretnih mjera zaštite, i to svako tijelo u okviru svojih nadležnosti; pri tome mogu koristiti pomoć stručnih službi, odnosno tijela, organizacija i ustanova koje pružaju pomoć i podršku žrtvama; pomoć može biti u obliku konkretnih preporuka sačinjenih na temelju rada sa žrtvom;
- sva tijela nadležna za provođenje pojedinačne procjene potreba žrtava – policijski službenici/e, državni odvjetnici/e i suci/tkinje, dužni su provesti pojedinačnu procjenu žrtve prije njezinog ispitivanja, bez obzira što je već jednom ili više puta provedena tijekom postupka, od strane drugih tijela; naime, potrebe žrtava za zaštitom mijenjaju se tijekom vremena, a uz to, konkretne mogućnosti zaštite žrtve različite su u različitim stadijima postupka; pri tome će se uzeti u obzir zaključci prethodno provedene pojedinačne procjene;
- sva tijela nadležna za provođenje pojedinačne procjene potreba žrtava – policijski službenici/e, državni odvjetnici/e i suci/tkinje, dužni su razmotriti preporuke tijela,

organizacija i ustanova koje pružaju pomoć i podršku žrtvama, ukoliko su te organizacije i ustanove već sačinile takvu preporuku na temelju rada sa žrtvom, a ujedno, takvu preporuku mogu zatražiti; time će tijelo koje odlučuje o potrebi zaštite pojedine žrtve imati širi krug relevantnih informacija koje služe donošenju kvalitetnije odluke o mjerama zaštite;

- potrebno je ustrajati na standardizaciji postupka provedbe pojedinačne procjene žrtve, posebice pred sudovima. Način provođenja pojedinačne procjene svakako trebao biti tema na edukacijama i stručnim skupovima, što bi pridonijelo ujednačavanju prakse i jačanju svijesti o važnosti redovitog provođenja standardiziranog postupka pojedinačne procjene.

PRAVO NA PRATNJU OSOBE OD POVJERENJA

Prikaz i analiza rezultata istraživanja

U ovom dijelu istraživanja cilj je bio doznati od sudionika/ca u kojoj mjeri žrtve u praksi ostvaruju svoje pravo na pratnju osobe od povjerenja pri poduzimanju radnji u kojima sudjeluju, te razloge zbog kojih su, eventualno, u nekim situacijama uskraćene za to pravo. Cilj je također bio saznati u kojoj mjeri su sudionici/ce svjesni važnosti prava na pratnju osobe od povjerenja, koja ponajprije pruža emocionalnu i psihološku potporu žrtvi te je na taj način osnažuje, no istovremeno pridonosi tome da žrtve kao svjedoci, svojim sudjelovanjem ponajprije u dokaznim radnjama, doprinesu učinkovitosti postupka. Primjerice, za očekivati je da će žrtva u pratnji osobe od povjerenja uz koju se osjeća ugodnije i sigurnije, moći dati opširniji, detaljniji i sadržajni iskaz u odnosu na žrtvu koja takve pratnje nema, te time doprinijeti učinkovitosti kaznenog postupka.

Ostvarivanje prava na pratnju osobe od povjerenja

Na pitanje omogućuju li žrtvama ostvarivanje prava pratnje osobe od povjerenja ukoliko to žrtve zatraže, sudionici/e su odgovorili:

Tablica Omogućavanje prisustva osobe od povjerenja

	da, uvijek	da, ponekad	ne	ne znam	nešto drugo, što:
Policija	100%	-	-	-	-
Državno odvjetništvo	87%	10%	-	-	3% ³⁶
Sud	80%	-	-	5%	5% ³⁷

³⁶ „Do sad nisam imala takve slučajeve, ali svakako bih to omogućila i poticala ukoliko žrtva sama nema takvu osobu.“

³⁷ „Nisam imala takav zahtjev u dosadašnjem radu, ali inače im se isto omogućava“; „za sada još nije bilo takvih zahtjeva“; „Do sada nitko to nije zatražio.“

Odgovarajući na pitanje omogućuju li žrtvama, ako to zatraže, pratnju osobe od povjerenja, ispitanici **policijски službenici/e** odgovorili su u 100% slučajeva da uvijek dopuštaju pratnju osobe od povjerenja, 87% **državnih odvjetnika/ca** omogućuje ostvarenje tog prava uvijek, a 10% ponekad, dok se 3%, odnosno jedan sudionik/ca nikada nije našao u situaciji da žrtva zahtijeva ostvarenje tog prava, iako bi ga dopustio. 80% ispitanih **sudaca/tkinja** uvijek omogućuje ostvarenje prava na pratnju osobe od povjerenja, a 5% ne zna te 5% još nije imalo slučaj u kojemu bi žrtva postavila takav zahtjev.

Razlozi za ograničenje odnosno uskrate prava na pratnju osobe od povjerenja

Iako **policijски službenici/e** ističu da redovito omogućuju pratnju osobe od povjerenja žrtve, kao moguće razloge uskrate tog prava ističu okolnost da je osoba od povjerenja prema odabiru žrtve predložena kao svjedok/inja ili pozvana da svjedoči u istom postupku, ili ako bi bila osumnjičenik ili potencijalni osumnjičenik. U jednom odgovoru je navedeno da pratnja maloljetnoj žrtvi ne može biti maloljetna osoba od povjerenja, nego samo punoljetna osoba.

Državni odvjetnici/e također kao razlog uskrate prava na pratnju osobe od povjerenja većinom ističu okolnost da je ta osoba osumnjičenik, odnosno okrivljenik u postupku, ili svjedok/inja, odnosno potencijalni svjedok/inja. Jedan sudionik/ca navodi da ne omogućuje pratnju više osoba od povjerenja. Nekoliko sudionika/ca navelo je da nikada nije bilo u situaciji da žrtvi ograniči, odnosno uskrati pravo na pratnju osobe od povjerenja.

I **suci/tkinje** kao razlog uskrate prava na pratnju osobe od povjerenja, njih troje, ističu okolnost da se ta osoba treba saslušati kao svjedok/inja u istom postupku. Također ističu da se u takvim slučajevima najprije ispita osoba od povjerenja kao svjedok/inja, dok žrtva čeka izvan sudnice, tako da nakon ispitivanja i žrtva i osoba od povjerenja mogu biti u sudnici.

Obrazloženje odluke o uskrati prava na pratnju osobe od povjerenja

Policijски službenici/e u velikoj većini odgovora (88%) navode da žrtvama ne daju pismeno obrazloženje odluke o uskrati prava na pratnju osobe od povjerenja, a u 12% odgovora navedeno je „ne znam“. Iz većine odgovora proizlazi da **državni odvjetnici/e** u većini slučajeva ne daju pismeno obrazloženje uskrate tog prava (67%), dok neki daju (14% odgovora), a 19% „ne zna“. Većina **sudaca/tkinja** ne daje pismeno obrazloženje (64%), a manjina daje (36%).

Korisnost ostvarivanja prava na pratnju osobe od povjerenja za žrtvu

Svi **policijски službenici/e** smatraju da je pratnja osobe od povjerenja korisna, odnosno jako korisna za žrtvu, jer žrtva dobiva podršku i potporu, osjeća se ugodnije i sigurnije, te „lakše priča o stvarima do kojih je teško doći kada je sama“. Naime, tri su sudionika/ce istaknula da se, uz osobu od povjerenja, žrtva „lakše otvara“, odnosno lakše razgovara s policijskim službenicima/ama i daje potrebne informacije, a samo jedan sudionik/ca je, uz višestruku korist za žrtvu, istaknuo i korist „za dokaznu kvalitetu iskaza i daljnji tijek postupka“.

I državni odvjetnici/e mahom smatraju da je pravo žrtve na pratnju osobe od povjerenja korisno, odnosno vrlo korisno radi pomoći žrtvi i zaštiti od daljnje viktimizacije tijekom kaznenog postupka. No državni odvjetnici/e, češće nego ispitani policijski službenici/e, u deset danih odgovora, uz zaštitu žrtve, ističu i opuštenije i lakše davanje iskaza, odnosno otvorenije iskazivanje te kvalitetan, pouzdan, jasniji i/ili sadržajni iskaz žrtve koja je svjedočila u pratnji osobe od povjerenja, čime se doprinosi lakšem, odnosno učinkovitijem provođenju kaznenog postupka. Valja istaknuti da je troje sudionika/ca naglasilo da žrtve rijetko koriste navedeno pravo, a jedan/na je naveo da, prema njegovom/zinom iskustvu, „žrtve obično ne žele iskoristiti to pravo“.

Suci/tkinje su također mahom isticali koristi koje prisutnost osobe od povjerenja nosi za samu žrtvu, kao primjerice psihološku pomoć, osjećaj sigurnosti te zaštitu od sekundarne viktimizacije. Četvero sudionika/ca posebno je istaknulo važnost pratnje osobe od povjerenja u situacijama kada se žrtva susretne s okrivljenikom na hodniku ispred sudnice. To znači da se takve situacije događaju u praksi, premda bi dolazak žrtve na sud trebalo organizirati na način da se izbjegnju susreti s okrivljenikom na hodniku. Četvero sudaca/tkinja kazalo je i da prisutnost osobe od povjerenja doprinosi učinkovitijem procesuiranju počinitelja, i to istaknuvši da osoba od povjerenja utječe „i na kvalitetu iskaza žrtve“, da žrtva „lakše iskazuje“ te da bi osnažena žrtva „dala vjerodostojan iskaz o svim odlučnim činjenicama koje su važne za donošenje odluke o kaznenoj odgovornosti optuženika“.

Prepreke ostvarivanja prava na pratnju osobe od povjerenja

Na pitanje o tome koje su prepreke ostvarivanju prava na pratnju osobe od povjerenja, sudionici **policijski službenici/e** dali su vrlo raznolike odgovore. Uglavnom kao razloge ističu okolnost da se odabrana osoba od povjerenja treba saslušati kao svjedok/inja u postupku, ili postojanje određenih osobnih ograničenja na strani osobe od povjerenja, kao primjerice dislociranost te osobe, zdravstveni problemi, obveza čuvanja male djece kod kuće i, uslijed toga, nemogućnost nazočnosti ispitivanju žrtve kao svjedoka/inje. Kao prepreke ostvarivanju ovog prava, jedan sudionik/ca navodi da bi osoba od povjerenja „mogla utjecati na objektivnost prijave žrtve“, a drugi/a mogućnost da „osoba od povjerenja na štetan način utječe na žrtvu“, što su zapravo mogući nedostaci prisutnosti osobe od povjerenja.

Velik broj ispitanih **državnih odvjetnika/ca**, njih osmero, smatra da nema prepreka ostvarivanju prava na pratnju osobe od povjerenja. Dio sudionika - državnih odvjetnika/ca, kao najčešću prepreku ističu okolnost da se osoba od povjerenja također treba ispitati kao svjedok/inja u postupku (u sedam odgovora). Ostali odgovori vrlo su raznoliki te kao prepreke ostvarenju prava na pratnju osobe od povjerenja ističu moguću tajnost postupka, neinformiranost žrtve o tom pravu, organizacijske razloge (nedostatak stručnih osoba koje bi mogle preuzeti tu ulogu, premali broj službenika/ca odjela za podršku žrtvama, nepovezanost ruralnih dijelova zemlje s centrima u kojima bi žrtva mogla dobiti podršku, prostor). Jedan sudionik/ca kao prepreku je navodi mogućnost utjecaja na iskaz žrtve, a drugi ometanje ispitivanja žrtve ili izvođenja drugih dokaza.

Također, velik broj ispitanih **sudaca/tkinja**, njih sedmero, smatra da nema prepreka ostvarivanju prava na pratnju osobe od povjerenja. Ostali/e ističu razne prepreke, poput nedovoljne informiranosti žrtava, nezainteresiranosti stranaka, nepovjerenja u institucije, prostornih prepreka, nedostatka kadrova, te potrebe više stručne pomoći.

Komparacija ključnih pokazatelja

Pratnja osobe od povjerenja pri poduzimanju radnji u kojima sudjeluje pravo je svake žrtve. Istraživanje je pokazalo da ga uvijek poštuju **policijski službenici/e** (100% ispitanika/ca), nešto rjeđe **državni odvjetnici/e** (87% ispitanika/ca) i najrjeđe **suci/kinje** (80% ispitanika/ca). No, sudionici/e u sve tri profesionalne skupine kao razlog uskrate prava na pratnju osobe od povjerenja uvjerljivo najčešće ističu okolnost da se osoba koju je žrtva odabrala treba saslušati kao potencijalni svjedok/inja, odnosno svjedok/inja u postupku. Kao moguće rješenje, suci/kinje su istaknuli mogućnost da se najprije ispita osoba od povjerenja kao svjedok/inja, dok žrtva čeka izvan sudnice, tako da potom i žrtva i osoba od povjerenja mogu biti u sudnici. No, kada je riječ o obavijesnim razgovorima s policijom, situacija je drugačija jer se bilješke o obavijesnim razgovorima ne koriste kao dokaz u kaznenom postupku. Osobu koja je izabrana kao osoba od povjerenja tek, u svojstvu svjedoka/inje, treba ispitati državni odvjetnik/ca, a potom i sud, tako da postoji opasnost da bi iskaz žrtve, ukoliko bi bio dan u prisutnosti osobe od povjerenja koja će kasnije iskazivati kao svjedok/inja, mogao utjecati na sadržaj tog svjedočkog iskaza. Slično je i prilikom ispitivanja kod državnog odvjetnika/ce. U tim situacijama, nužno je žrtvi objasniti razlog zbog kojeg odabrana osoba od povjerenja ne može prisustvovati njezinom ispitivanju, po mogućnosti u pisanom obliku, te omogućiti odabir druge osobe od povjerenja.

Sudionici/e iz sve tri profesionalne skupine ističu korisnost ostvarivanja prava na pratnju osobe od povjerenja, prvenstveno iz perspektive podrške i osnaživanja žrtve, a neki ističu da se na taj način doprinosi učinkovitosti postupka, jer osnažena žrtva „lakše iskazuje“ te daje kvalitetniji iskaz o relevantnim činjenicama. Kao eventualne prepreke ostvarenju tog prava, policijski službenici/e i državni odvjetnici/e najčešće su isticali nespojivost uloge osobe od povjerenja i uloge svjedoka/inje u postupku, ali i neinformiranost žrtava o tom pravu, kao i razne organizacijske razloge.

Zaključci i preporuke

Istraživanje je pokazalo da je prisutnost osobe od povjerenja prilikom poduzimanja radnji u kojima sudjeluje žrtva, posebno prilikom ispitivanja žrtve kao svjedoka/inje, vrlo korisna za samu žrtvu, u vidu njezinog osnaživanja i zaštite od opetovane viktimizacije, no samim time korisna je i za učinkovitost kaznenog postupka. No, premda je riječ o pravu koje pripada svim žrtvama, postoje situacije kada se ono ne ostvaruje u praksi, zbog različitih razloga, a najčešće jer se odabranu osobu od povjerenja tek treba ispitati kao svjedoka/inju u postupku.

Kada osoba od povjerenja ne može biti osoba koja se treba saslušati kao presumptivni svjedok/inja, odnosno svjedok/inja, navedeno treba objasniti žrtvi te joj omogućiti da odabere drugu osobu od povjerenja. U svakom slučaju, potrebno je kroz daljnju edukaciju jačati svijest svih dionika (prethodnog i kaznenog) postupka o važnosti ostvarivanja prava žrtve na pratnju osobe od povjerenja i o važnosti pravovremenog informiranja žrtve o tom pravu.

OSTVARIVANJE PRAVA ŽRTAVA KAZNENIH DJELA

Prikaz i analiza rezultata istraživanja

Od sudionika u istraživanju iz svih profesionalnih grupa zatraženo je da izdvoje 5 prava žrtava u vezi s kojima uočavaju najveće probleme te da daju preporuke za unaprjeđenje u ostvarivanju svakog od odabranih prava. Na izbor su im ponuđena sva prava žrtava koja se spominju u općem i posebnim katalozima prava predviđenima ZKP-om.

Pravo da se medicinski zahvati prema žrtvi poduzimaju u najmanjoj mjeri samo ako su krajnje nužni za potrebe kaznenog postupka

Jedan policijski službenik/ca i jedan državni odvjetnik/ca istaknuli su ovo pravo. Policijski službenik/ca je kao probleme u ostvarivanju ovoga prava istaknuo nepostojanje prvenstva zdravstvenog pregleda žrtve u odnosu na druge pacijente/ice, kao i nedostatak specijaliziranih liječnika/ica, posebno ginekologa/inja, koji su certificirani za provođenje ginekološkog pregleda, izuzimanje bioloških uzoraka i donošenje stručnog mišljenja tijekom postupka. Državni odvjetnik/ica je istaknuo da je potrebno s medicinskog aspekta pojasniti pravni standard „krajnje nužnog“.

*„...policijski službenici/e zajedno sa žrtvama **nemaju, nažalost, osigurano prvenstvo zdravstvenog pregleda** u odnosu na druge pacijente/ice. Nadalje **ne postoje specijalizirani liječnici/e, posebice ginekolozi/ginje, koji su certificirani za provođenje ginekološkog pregleda, izuzimanja bioloških uzoraka i naposljetku donošenja stručnog mišljenja tijekom postupanja policije, kada je to presudno poradi izbjegavanja višestruke viktimizacije žrtve, a isto tako i samom dokaznom smislu. Napomenula bih da se to ne odnosi na liječnike/ce koji su sudski vještaci koji vještačenje provode po nalogu suda.**“*

Pravo na djelotvornu psihološku i drugu stručnu pomoć i potporu tijela, organizacije ili ustanove za pomoć žrtvama kaznenih djela

Policijski službenici/e (2) su kao problem istaknuli nedostatan broj psihologa/inja i drugih stručnih osoba koje će pružiti psihološku pomoć djeci žrtvama KD-a te općenito mali broj osoba koje (ne samo djeci, već svim žrtvama) pružaju kvalitetnu i djelotvornu psihološku i stručnu pomoć.

Državni odvjetnici/e (2) istaknuli su u osnovi iste probleme kao i policijski službenici/e – nedostupnost i nedostatnost psihološke pomoći za žrtve. Kao korisno predloženo je da tijelima i žrtvama budu dostupni podaci o tome „kome se žrtva može odmah obratiti za psihološku pomoć, odnosno od koga tu pomoć i podršku može dobiti najkasnije sljedeći dan od trenutka kada je zatraži“. Također je istaknuto da je potrebno osigurati širu mrežu tijela i organizacija kojima se žrtve mogu obratiti za pomoć, a koje bi žrtvama pružale i psihološku pomoć. Kao poseban problem istaknuli su nedostatak stručnih osoba u državnom odvjetništvu koje bi provodile pojedinačnu procjenu žrtve, budući da državni odvjetnici/e, kao pravnici/e, nisu sposobni takvu procjenu provoditi te su predložili zapošljavanje psihologa/inja u svim pravosudnim tijelima za koja nije osnovan odjel za podršku žrtvama.

Suci/tkinje (2) su također istaknuli nedostupnost psihološke pomoći i nedostatak informacija o tome kome žrtvu uputiti za takvu pomoć. Između ostalog, i oni su predložili zapošljavanje stručne osoba na svakom sudu.

Pravo da na zahtjev, bez nepotrebne odgode, žrtva bude obaviještena o ukidanju pritvora ili istražnog zatvora, bijegu okrivljenika i otpuštanju osuđenika s izdržavanja kazne zatvora te mjerama koje su poduzete radi njezine zaštite

Iz odgovora policijskih službenika/ca vidljivo je da u praksi postoje problemi u vezi pravovremenog obavještavanja žrtve te da se događa da žrtva nije obaviještena. Predloženo je da se žrtva o ukidanju istražnog zatvora obavijesti prije otpuštanja okrivljenika i da se to ne prebacuje na policiju te da se ažuriraju podaci o promjeni adrese i broja telefona žrtve. Kao poseban problem istaknuta je činjenica da se žrtva ne obavještava o tome da je državni odvjetnik/ca odredio mjere opreza protiv uhićenika (zapravo uhićenika pustio na slobodu), kao i o tome da protiv uhićenika koji je doveden na ročište pred suca/tkinju istrage istražni zatvor nije određen (čime je uhićenik pušten na slobodu).

*„Žrtva se **ne obavijesti o ukidanju istražnog zatvora** ili se navedeno prebaci na policiju što prolongira obavještavanje žrtve te se zna dogoditi da žrtva prije susretne počinitelja nego bude obaviještena. **Potrebno je prije otpuštanja izvijestiti žrtvu.**“*

Jedan državni odvjetnik/ca istaknuo je da zakonom nije jasno propisana čija je obveza obavještavati žrtvu te da u praksi postoji prebacivanje odgovornosti između državnog odvjetnika/ce i suca/tkinje te da bi to trebalo razriješiti na razini propisa.

*„**Zakon nije definirao tko je i u kojim slučajevima dužan obavijestiti žrtvu u ovakvim situacijama. Tu najčešće dolazi do "loptanja", odnosno prebacivanja odgovornosti između suda i državnog odvjetništva. Jedino rješenje za te situacije je donošenje preciznih zakonskih rješenja.**“*

Jedan sudac/tkinja istaknuo je da obavještavanje žrtve ne bi trebalo biti ovisno o njezinom zahtjevu, već se izvršavati po službenoj dužnosti.

Pravo na zaštitu dostojanstva tijekom ispitivanja žrtve kao svjedoka

Jedan policijski službenik/ca istaknuo je da „policajci/ke još uvijek nisu dovoljno senzibilizirani za zaštitu dostojanstva žrtve, pa se često zadire u nešto što nema veze s kaznenim djelom, žrtvi se još uvijek često prebacuje i stvara krivica da je sama doprinijela kaznenom djelu“ te je kao rješenje te situacije predložio edukaciju policijskih službenika/ca.

Čak 5 državnih odvjetnika/ca ovo je pravo istaknulo kao problematično. Istaknuti problemi odnose se na postavljanje neprimjerenih pitanja tijekom ispitivanja i općenito neprimjereno ponašanje prema žrtvi (komentiranje, podsmijehivanje i slično). Uglavnom su navodili da se na takav način ponašaju okrivljenici i branitelji. Kao moguće rješenje vide dodatnu edukaciju sudaca/tkinja koji su primarno pozvani zaštititi žrtvu od nepotrebnih pitanja branitelja i okrivljenika te vođenje računa o tome da se pojedini predmeti dodjeljuju u rad onim sucima/tkinjama koji imaju „afiniteta i kapaciteta nositi se s prirodom određenih kaznenih

djela“. Smatraju da bi bilo potrebno „ne dopuštati izravno postavljanje pitanja obrani i okrivljeniku“, unijeti u zakon odredbu „o obveznom ispitivanju žrtve bez prisutnosti okrivljenika na ročištu“, i „na raspravi je uvijek ispitivati putem video linka“. Konačno, smatraju da je potrebna „specijalizacija branitelja za rad na predmetima protiv braka, obitelji i djece te predmetima protiv spolne slobode“ te da ja „ključno da žrtva ima podršku osobe od povjerenja“.

Jedan sudac/tkinja koji je ovo pravo istaknuo kao problematično smatra da su potrebne zakonske promjene kako bi se žrtva ispitivala „bez iznimke bez prisutnosti stranaka i da se snimi svako ispitivanje i da se ispita samo jednom tako da žrtve nemaju više potrebu dolaziti na rasprave ako ne žele“ te kako bi se postavila „jasna ograničenja prava okrivljenika koja su često u koliziji s pravom žrtve, npr. broj ispitivanja žrtve“.

Pravo da žrtva bude saslušana bez neopravdane odgode nakon podnošenja kaznene prijave te da se daljnja saslušanja provode samo u mjeri u kojoj je to nužno za potrebe kaznenog postupka

Policijski službenici/e su istaknuli dva problema: često ponovno ispitivanje žrtve zbog promjene branitelja okrivljenika te dug protek vremena između podnošenja kaznene prijave i ispitivanja žrtve od strane državnog odvjetnika/ce (ili istražitelja) ili na sudu, kada se prijava podnosi „redovnim putem“ (bez oduzimanja slobode okrivljeniku). Predložili su da se žrtva ispita što prije nakon podnošenja kaznene prijave, „posebno kod kaznenih djela gdje je došlo do povrede prava na tjelesni integritet žrtve“ te unapređenje suradnje između policije i državnog odvjetništva „u smislu da se odmah po zaprimanju kaznene prijave odvjetništvo izjasni o mogućnosti obavljanja razgovora sa žrtvom“.

*„Bolja suradnja policije i odvjetništva u smislu da se **odmah po zaprimanju kaznene prijave** odvjetništvo izjasni o mogućnosti obavljanja razgovora sa žrtvom. Naime, ukoliko je prijava podnesena redovnim putem, **prođe znatan vremenski odmak** do saslušanja od strane zamjenika/ce nadležnog odvjetništva.“*

Državni odvjetnici/e su također istaknuli problem višekratnog ispitivanja žrtava – u policiji, na državnom odvjetništvu i na sudu („a tu može bitno i više puta“). Do učestalog ispitivanja žrtava dolazi, prema njihovom mišljenju, zbog nepotrebnog ispitivanja žrtava na raspravi, iako su ispitane na dokaznom ročištu (obično na inzistiranje obrane) te zbog promjene sudaca koji vode raspravu. Predložili su da se ovo pravo zaštiti kroz ograničenje broja puta koliko se tijekom kaznenog postupka može ispitati žrtva (po uzoru na regulaciju u odnosu na djecu), edukacijom sudaca/tkinja da se ponovnim ispitivanjem žrtva dodatno traumatizira i da je protivno pravima žrtve olako prihvaćanje takvih zahtjeva obrane, davanje prioriteta u sudovima predmetima s elementima zlostavljanja jer se u tim predmetima „ponekad i godinu dana, a možda i dulje nakon podnošenja optužnice zakazuju rasprave“, ispitivanjem žrtve bez prisutnosti okrivljenika.

*„Sudovi **ponekad i godinu dana, a možda i dulje nakon podnošenja optužnice zakazuju raspravu u spisima** gdje je osoba bila izložena nasilju u obitelji, trpjela zlostavljanje, fizičke napada i slično. Smatram da bi trebalo **predmete s elementima zlostavljanja označiti** **prioritetnima i dati naputak sudovima da se ti predmeti zakazuju kao prioritet.** Također,*

*sudovi ne bi trebali olako prihvaćati zahtjeve obrane za **ponovnim saslušanjem žrtve koja je već saslušana.***“

Suci/tkinje također ističu problem proteka vremena između podnošenja prijava i ispitivanja, kao i problem ponovnog ispitivanja žrtve na raspravi. Kao rješenje predlažu „da se žrtve KD-a s elementima nasilja u prethodnom postupku ispitaju na dokaznom ročištu kod suca/tkinje istrage ili kod državnog odvjetnika/ce u formi dokazne radnje, ali uz prisustvo okrivljenika i branitelja, na koji način bi takav iskaz bio konfrontiran i mogao bi se koristiti za donošenje presude bez ponovnog pozivanja žrtve na raspravu“, kao i u „imenovanju branitelja za svako ispitivanje žrtve za svako kazneno djelo, naročito na dokaznim ročištima pred sucem/tkinjom istrage“.

*„Kod ovog prava žrtve smatram da je problem u tome što se u praksi ista **žrtva ipak malo previše puta ispituje.** Problem je u tome što prilikom prvog ispitivanja za neka kaznena djela za koja zakon ne predviđa da okrivljenik mora imati branitelja, upravo ispitivanje bez branitelja ili pak okrivljenika, dovodi do toga da oni nisu ispitali žrtvu kako smatraju da treba, ili se i nakon prvog ispitivanja tijekom daljnjeg postupka ukažu neke nove činjenice na koju žrtva nije bila ispitana. Rješenje vidim u **imenovanju branitelja za svako ispitivanje žrtve za svako kazneno djelo, naročito na dokaznim ročištima pred sucem/tkinjom istrage.**“*

Pravo na zaštitu od zastrašivanja i odmazde

Iz odgovora policijskih službenika/ca čini se da ovo pravo smatraju nejasnim te da je potrebno „jednostavnijim rječnikom opisati pravo kako bi žrtva i naknadno samostalno mogla iščitati o kojem pravu se radi“. Nadalje, problem vide u činjenici da se ovo pravo u praksi najčešće ostvaruje kroz izricanje mjera opreza okrivljeniku, „koje se učestalo krše bez posljedica za navedeno postupanje“ te je potrebno „postupati po kršenju mjera opreza ili mijenjati zakonsku osnovu kako bi kršenja naloženih mjera predstavljala kazneno djelo“. Istaknuli su i probleme u vezi s ostvarivanjem ovoga prava žrtve u situacijama u kojima je žrtva prisiljena dijeliti stambeni prostor s počiniteljem.

Državni odvjetnici/e istaknuli su da nije jasno „koje tijelo i na koji način bi preventivno djelovalo odnosno zaštitilo žrtvu od zastrašivanja i odmazde“, da se radi o formalnom pravu koje nije provedivo, „jer se nakon dovršetka kaznenog postupka počinitelja ne može stvarno spriječiti da ponovi djelo prema istoj žrtvi“, da ne postoje adekvatne mjere zaštite nakon proteka rokova za istražni zatvor odnosno završetka postupka, te da postoje problemi u vezi s utvrđivanjem opasnosti od zastrašivanja i odmazde jer do reakcije pravosudnih tijela može doći tek naknadno, nakon što se ta opasnost realizira. Predložili su cijeli niz rješenja: jasnija zakonska regulacija ovoga prava kako bi se žrtvi na jednostavan i razumljiv način moglo objasniti na koji način ovo pravo može ostvariti (kome se obratiti kada se osjeća zastrašenom), omogućavanjem žrtvi izravnog pristupa policiji u takvim situacijama, šira primjena mjera opreza (ne samo kao alternativa za istražni zatvor), produljenje rokova trajanja mjera opreza i istražnog zatvora, nadzor nad okrivljenikom ili čuvanja žrtve nakon izlaska okrivljenika iz istražnog zatvora, izricanje strožih kazni odnosno zatvorskih kazni počiniteljima kaznenih djela te ih tako odvratiti od činjenja kaznenih djela, poduzeti mjere da se onemogući susretanje okrivljenika i žrtve na sudu (primjerice, kroz njihovo pozivanje u različito vrijeme), jačanjem sustava za podršku.

Suci/tkinje su također istaknuli da nije jasno na koji se način konzumira ovo pravo. Kao načine na koji bi se ostvarenje ovoga prava u praksi poboljšalo uputili su na „primjenjivanje mjera propisanih u Zakonu o kaznenom postupku i drugim zakonima koje posredno i neposredno štite oštećenike i žrtve, uz uvažavanje svih okolnosti slučaja“, osiguranje boljih prostora za sudove, kako bi se izbjegao fizički kontakt između žrtve i okrivljenika, povećati prisutnost službenika pravosudne policije na sudovima, kako bi se žrtve dodatno osnažilo, upoznati žrtve s pravom predlaganja adekvatnih mjera opreza, opremiti sudove opremom za video link, povećati broj sigurnih kuća.

Pravo na pristup službama za potporu žrtvama kaznenih djela

Policijski službenici/e istaknuli su probleme s dostupnošću službi za potporu, s obzirom na njihovo radno vrijeme, ali i na prostornu udaljenost od žrtve. Upozorili su na potrebu uvođenja službi s 24-satnom dostupnošću te na potrebu povećanja operativnosti, odnosno aktivnosti službi na terenu.

Velik broj državnih odvjetnika/ca istaknuo je probleme u vezi s ostvarivanjem ovog prava žrtve. Dominantno istican problem je nedostupnost službi za sve žrtve KD-a. Zbog prostorne udaljenosti službi od žrtava i nedostatka materijalnih sredstava, žrtve često nemaju mogućnost ostvariti pravo na pristup službama. Kao problem identificirali su i okolnost da o žrtvama ovisi hoće li ovo pravo ostvariti, umjesto da dolazi do automatskog povezivanja službe za podršku sa žrtvom. Ponuđena rješenja su razvoj Mreže podrške i suradnje i kontrola kvalitete njihovih usluga.

„Žrtva bi se trebala uputiti u pravo vrijeme na pravo mjesto po konkretnu pomoć kako bi se spriječilo „lutanje“ žrtve, a što u većini slučajeva rezultira njenim odustankom.“

I suci/tkinje su isticali iste probleme. Kao moguća rješenja ponudili su zapošljavanje stručnih osoba na svim kaznenim sudovima, veću dostupnost službi za podršku i informacija o njima, organiziranje mobilnih timova za pružanje podrške.

Pravo da je u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola te da je, ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje ta ista osoba

Policijski službenici/e naveli su da problem u vezi s ostvarivanjem ovoga prava postoji prilikom policijske intervencije povodom nasilja u obitelji, „kada postupaju policijski službenici u odori, budući da svaka policijska ophodnja nema policijske službenike muškog i ženskog spola“. Problem nekada postoje i prilikom dolaska žrtve u službene prostorije policije, kada „iz objektivnih razloga nije moguće udovoljiti njezinom zahtjevu npr. u smjeni u policijskoj postaji nema policijske službenice te to zahtijeva dodatni angažman policijske službenice iz druge ustrojstvene jedinice ili se kontaktira i obavještava policijska službenica izvan radnog vremena te čeka njezin dolazak“. Zbog istih ili sličnih razloga nekada postoje problemi i u vezi s ostvarivanjem prava na ponovno ispitivanje od strane iste te osobe.

Čini se da u državnom odvjetništvu često dolazi do zanemarivanja ovoga prava, odnosno nije ga uopće moguće ostvariti „jer se predmeti u rad dodjeljuju automatskom dodjelom, neovisno o spolu zamjenika državnog odvjetnika/ce“.

Pravo na pratnju osobe od povjerenja prilikom poduzimanja radnji u kojima sudjeluje

Jedan je policijski službenik/ca predložio da osoba od povjerenja bude isključivo službenik/ca odjela za podršku žrtvama ili druga stručna osoba.

U državnom odvjetništvu su istaknuli da problem s ostvarivanjem ovoga prava postoji onda kada se kao osoba od povjerenja pojavljuje osoba koju treba ispitati kao svjedoka/inju. Kao moguća rješenja te situacije predložili se da se prvo ispita osoba koju treba ispitati kao svjedoka/inju, koja nakon toga može biti osoba od povjerenja ili da se žrtvi predloži da izabere neku drugu osobu.

Pravo zahtijevanja da bude ispitana putem audio-video uređaja

Jedan policijski službenik/ca je naveo da se uporabom audio-video uređaja žrtva ispituje na dokaznom ročištu, a kasnije se svejedno ponovno neposredno ispituje. I jedan državni odvjetnik/ca je istaknuo da nije moguće uvijek osigurati da se žrtva spolnog ili drugog nasilja ne suoči s počiniteljem, jer će vjerojatno na raspravi morati ponovno svjedočiti ispred okrivljenika. Drugi državni odvjetnik/ca istaknuo je problem što sudovi često imaju samo jedan audio-video uređaj, koji može biti u kvaru, pa se žrtva ne može ispitati na taj način ili mora čekati popravak uređaja. Smatra da je potreban veći broj audio-video uređaja.

Četvero sudionika – sudaca/tkinja također su istaknuli problem neodgovarajuće opremljenosti sudova – nedostatak uređaja, kao i neodgovarajuće prostorije (uopće nema prostorija za audio-video ispitivanje, ili su premalene, ili su često zauzete). Jedan sudionik/ca predlaže da svaki sud ima barem dva video-linka.

Pravo na obavijest od državnog odvjetnika o poduzetim radnjama povodom njezine prijave i podnošenje pritužbe višem državnom odvjetniku

Jedan policijski službenik/ca istaknuo/la je problem neupućenosti žrtve o tome što slijedi nakon podnošenja kaznene prijave i potrebu aktivnije uključenosti državnog odvjetništva. Drugi je istaknuo potrebu da se žrtva, kao i tijelo koje eventualno provodi neke mjere i radnje, pravovremeno izvijesti o svim daljnjim postupcima.

Pravo na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava

Dva policijska službenika/ce istaknuli su da žrtvi treba detaljnije objasniti tko može biti opunomoćenik, odnosno navedeno pravo.

I jedan državni odvjetnik/ca smatra da je navedeno pravo ponekad nejasno, a i drugi/a to smatra, dodajući da treba dodatno educirati o tome osobe koje pružaju potporu žrtvama. Jedan ispitanik/ca navodi:

„Opunomoćenik/ca bi trebala biti osoba koja žrtvi pomaže u svim fazama postupka te koja će uistinu u tom svojstvu od početka sudjelovati, u kojem smislu bi bilo potrebno provesti daljnju edukaciju od strane odvjetničke komore.“

Pravo da podnese prijedlog za progon i privatnu tužbu sukladno odredbama Kaznenog zakona³⁸ (dalje u tekstu: KZ), pravo sudjelovati u kaznenom postupku kao oštećenik, pravo da bude obaviještena o odbacivanju kaznene prijave i odustajanju državnog odvjetnika od kaznenog progona te pravo da preuzme kazneni progon umjesto državnog odvjetnika

Jedan policijski službenik/ca naveo/la je da žrtve smanjenih intelektualnih kapaciteta često ne razumiju značenje ovog prava i na koji način ga mogu ostvariti, posebno dio o preuzimanju kaznenog progona, pa bi trebalo osigurati stručnu osobu koja bi žrtvi dala upute. Jedan policijski službenik/ca smatra da često ni policijski službenici/e ne razlikuju pojmove žrtve i oštećenika te da im o tome treba edukacija.

Jedan sudionik/ca sudac/tkinja istaknuo je da žrtva ne zna sama podnijeti prijedlog, odnosno privatnu tužbu, a da nema sredstva ni za odvjetnika/cu da joj to sastavi.

Pravo da uskrati odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve

Jedan sudionik/ca policijski službenik/ca misli da žrtvu rijetko tko upozorava na navedeno pravo, a policijski službenici/e imaju naviku postavljati takva pitanja, pa bi trebalo osigurati edukaciju policijskih službenika/ca. Drugi policijski službenik/ca je naveo/la:

*„Ponekad odgovori na pitanja o strogo osobnom životu žrtve **moгу biti od bitne važnosti za donošenje odluke** o poduzimanju daljnjih mjera i radnji usmjerenih utvrđivanju okolnosti počinjenog kaznenog djela, a uskraćivanjem se znatno otežava probitak kriminalističkog istraživanja, pa je potrebno tu činjenicu uzeti u obzir.“*

Jedan državni odvjetnik/ca naveo/la je da smatra „da je nedovoljna kritičnost sudaca/tkinja kod postavljanja pitanja od strane obrane kojoj se dopuštaju pitanja koja preduboko ulaze u intimni život žrtve, a nisu od nikakvog značaja za utvrđivanje činjeničnog stanja“. I jedan sudac/tkinja je ukazao/la taj isti problem, istaknuvši da nema problema kada sudac/tkinja zabrani pitanje, no da je potrebno „povremeno podizanje svijesti (npr. kroz edukacije) o tome što je strogo osobni život žrtve, i kod pravosudnog i odvjetničkog kadra“.

³⁸ Kazneni zakon (Narodne novine 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21)

Pravo na novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna u skladu s posebnim zakonom

Jedan policijski službenik/ca je istaknuo/la da žrtve ne znaju o čemu se radi i trebaju savjet od nadležnih institucija, a drugi je istaknuo/la pojednostavljuvanje procedure ostvarivanja tog prava.

I jedan/na državni odvjetnik/ca istaknuo/la je potrebu pojednostavljenja postupka. Tri ispitanika/e državna odvjetnika/ce istaknula/e su važnost transparentnih, jasnih, odnosno detaljnih upita žrtve kako da ostvari to pravo. Osim toga:

*„Svakako bi bilo učinkovitije kad bi žrtva **novčanu naknadu mogla ostvariti već u kaznenom postupku** koji se vodi povodom počinjenja kaznenog djela na štetu žrtve, a ne u posebnom postupku koje je u pravilu dugotrajan i predstavlja novu traumatizaciju za žrtvu.“*

*Treba „nastojati da žrtva **razumije** da njeno pravo na podnošenje imovinskopravnog zahtjeva ne isključuje njeno pravo na novčanu naknadu iz sredstava državnog proračuna.“*

Dvoje sudaca/tkinja istaknulo je da se žrtve, nakon sveg što su doživjele, ne žele baviti još i „papirologijom“. Jedan ispitanik/ca je istaknuo/la da treba pojednostaviti postupak i odgovarajuće informirati žrtve. Jedan ispitanik/ca smatra da bi svaka žrtva trebala imati opunomoćenika/cu radi zaštite prava, a drugi ispitanik/ca smatra da bi, za ovu svrhu, trebalo izdvojiti veći udio sredstava iz državnog proračuna.

Pravo na tajnost podataka

Jedan policijski službenik/ca istaknuo/la je problem „curenja informacija“ i naveo/la da je potrebno predvidjeti strože kazne i dosljednije poduzimati kriminalistička istraživanja u takvim slučajevima. Drugi policijski službenik/ca naveo/la je da je to pravo često prekršeno i prije i tijekom kaznenog postupka, kada se u dnevnom tisku mogu dobiti saznanja o počinitelju i žrtvi te da bi trebalo educirati predstavnike/ce medija o negativnim posljedicama senzacionalističkog izvještavanja.

Jedan državni odvjetnik/ca smatra da se ovo pravo ne poštuje dovoljno te da kontakt podaci o žrtvi ne bi trebali biti vidljivi u spisu i CTS-u, odnosno e-spisu, već bi se trebali čuvati u posebnoj omotnici koju treba izdvojiti u trenutku uvida u spis od strane okrivljenika i branitelja. Uz to, smatra da bi žrtve trebale imati mogućnost anonimnog podnošenja kaznene prijave, na način da osobni podaci budu poznati samo rješavatelju prijave, jer ponekad žrtve odustaju od kaznene prijave ako njihovi podaci ne mogu ostati tajni.

*„Stoga bi mogućnost **anonimizacije** žrtve svakako pridonijela i spremnosti žrtve za podnošenje kaznene prijave.“*

Ideju da se osobni podaci žrtve, na njezin zahtjev, mogu kvalificirati stupnjem tajnosti, tako da ne budu dostupni većem broju osoba, odnosno okrivljeniku i branitelju iznijelo je još troje državnih odvjetnika/ca. Jedan sudionik/ca je naveo/la da treba „educirati zamjenike/ce i suce/tkinje da osobne podatke žrtava (npr. trenutna adresa na koju se žrtva sklonila od osumnjičenika koji joj je suprug) ne navode u pismenima koja dostavljaju osumnjičeniku“.

Jedan ispitanik/ca smatra „da bi žrtva mogla uskratiti davati podatke o sebi za koje ne želi da ih okrivljenik sazna i da bi s tim pravom trebala biti upoznata“.

Troje sudionika/ca, sudaca/tkinja, navelo je da uvidom u spis predmeta okrivljenik može vidjeti sve podatke o žrtvi. Jedan od tih troje je naveo mogućnost „eventualno da se svi osobni podaci žrtve čuvaju u zatvorenoj omotnici i ne upisuju ni u jednu ispravu u spisu“, a drugi je naveo da „osobni podaci žrtve ne bi trebali biti vidljivi u spisu, posebno adrese stanovanja, jer okrivljenik ima pravo uvida u spis i u svakom trenutku može saznati gdje žrtva prebiva“.

Pravo zahtijevati isključenje javnosti s rasprave

Jedan državni odvjetnik/ca smatra da je potrebno dodatno informirati žrtvu o ovom pravu, jer ako žrtva nema opunomoćenika/cu, sam sudac/tkinja vrlo rijetko isključuje javnost s rasprave, osim kada je javnost po zakonu isključena.

Jedan ispitanik sudac/tkinja misli da žrtve ovo pravo jako malo koriste, a smatra da bi žrtvama trebalo bolje pojasniti što navedeno pravo znači, tako da ga više koriste.

Prijedlozi sudionika/ca kako, na temelju vlastitog iskustva, unaprijediti pravni okvir vezan uz prava žrtava kaznenih djela

Nekoliko ispitanih **policijskih službenika/ca** izrijeком smatra da „nije problem u pravnom okviru“. Jedan ispitanik/ca je naveo/la da bi unaprijeđenje bilo donošenje Zakona o žrtvama kaznenih djela „kako bi žrtve KD-a znale svoja prava koja mogu ostvariti prije, za vrijeme i nakon kaznenog postupka“, a drugi ispitanik/ca je naveo/la da bi trebalo donijeti posebni zakonski akt „koji bi decidirano za svako pravo naveo na koji način žrtva, gdje, u kojem slučaju i dr., ostvaruje koje pravo“.

Većina ispitanih **državnih odvjetnika/ca** izrijeком navodi da je postojeći zakonski okvir dobar, odnosno zadovoljavajući (12), a neki navode da postojeće probleme treba rješavati edukacijom (6). Jedan državni odvjetnik/ca je istaknuo/la da bi popisivanjem prava žrtve i načina ostvarivanja tih prava u jednom propisu omogućilo žrtvama lakše snalaženje, a drugi/a je istaknuo/la donošenje posebnog zakona ili pravilnika.

I većina ispitanih **sudaca/tkinja** izrijeком ili implicitno, navodi da je pravni okvir dobar (9). Ističe se, primjerice, potreba ka boljoj međusobnoj suradnji svih sudionika u postupku ostvarivanja prava žrtava, potreba jednoobraznog postupanja na svim sudovima u odnosu na davanje žrtvama pouke o pravima i provođenje pojedinačne procjene, potreba osnivanja odjela za podršku žrtvama na svim županijskim sudovima.

Potreba donošenja posebnog zakona – Zakona o žrtvama kaznenih djela

Upitani/e za mišljenje bi li se donošenjem Zakona o žrtvama kaznenih djela unaprijedila prava i postupak ostvarivanja prava žrtava kaznenih djela, sudionici/e su odgovorili sljedeće:

Tablica Stajalište predstavnika/ca nadležnih tijela o korisnosti Zakona o žrtvama kaznenih djela

	da	ne	ne znam	ne mogu procijeniti
Policija	47%	5%	24%	24%
Državno odvjetništvo	31%	24%	10%	35%
Sud	20%	30%	15%	35%

Manjina sudionika/ca iz sve tri profesionalne skupine izrijeком je navela da smatra da bi donošenje novog, posebnog zakona o pravima žrtava KD-a unaprijedilo prava i postupak ostvarivanja prava žrtava KD-a, i to razmjerno najviše policijskih službenika/ca (47%), te 31% državnih odvjetnika/ca i 20% sudaca/tkinja. Ovakvi rezultati u skladu su s prethodno analiziranim stavovima da je postojeći pravni okvir u redu, a da treba unaprjeđivati praksu.

U obrazloženju odgovora **policijski službenici/ce** navode da bi uređenje prava žrtava i postupanja prema žrtvama na jednom mjestu bilo preglednije i dostupnije svima, egzaktnije bi se definirala prava i postupak ostvarivanja, trebale bi se otkloniti sve postojeće nejasnoće. Nekoliko ispitanika/ca (3) navelo je da su prava žrtve i sada dobro regulirana, ali da realizacija ovisi o praksi, odnosno ljudskim i materijalnim resursima, odnosno da je od pravne forme „puno važnija osviještenost svih onih koji rade sa žrtvom o posljedicama koje žrtve trpe neodgovornim postupanjem“.

Državni odvjetnici/e većinom smatraju da je postojeći pravni okvir, sadržan u ZKP-u dobar, a da je problem u praksi, odnosno u provedbi zakona. Ipak, olakšalo bi to što bi, kao ističe jedan/na sudionik/ca, „sva prava i načini za ostvarivanje tih prava bili na jednom mjestu, a ne razasuti po raznim propisima, ali nisam siguran/na da bi to nešto značajnije promijenilo vezano za ostvarivanje tih prava. Važno je žrtvama omogućiti ostvarivanje prava i zaštitu, a ne ih popisivati.“ No, jedan ispitanik/ca smatra da ZKP možda nije najbolje rješenje kao središnji zakon koji uređuje prava žrtava, „jer prava žrtve nisu vezana samo za sudjelovanje u kaznenom postupku“. Drugi ispitanik/ca smatra da bi poseban zakon o pravima žrtve pridonio osnaženju položaja, uloge i prava žrtve, jer je u ZKP-u naglasak na pravima okrivljenika.

I većina **sudaca/tkinja** smatra da je postojeći zakonski okvir dobar te da je bitna kvalitetna provedba. Znatno manje ispitanih sudaca/tkinja smatra da bi novi zakon unaprijedio prava i postupak ostvarivanja prava žrtava, zbog detaljnije regulacije, odnosno jer bi „motivirao one koji ne pristupaju s potrebnom pažnjom pravima žrtve.“

Komparacija ključnih pokazatelja

Istraživanje je pokazalo da među stručnjacima/kinjama iz svih skupina koje su bile obuhvaćene istraživanjem postoji svijest o problemima vezanim uz ostvarivanje zakonom

zajamčenih prava žrtava. Iako se čini da takvi problemi postoje u odnosu na sva prava, čini se da su oni posebno izraženi u odnosu na prava koja su vezana uz ispitivanje žrtve i njezinu zaštitu. Čini se da i dalje dolazi do čestog i po ocjeni mnogih sudionika/ca istraživanja, nepotrebnog ispitivanja žrtve u različitim procesnim stadijima. Ne samo da se ispitivanja učestalo (i nepotrebno) ponavljaju, već se i mjere koje su propisima stavljene na raspolaganje tijelima koja vode ispitivanje žrtava ne koriste ili se neadekvatno koriste. U odnosu na zaštitu žrtava, problemi postoje u vezi obavještavanja žrtve o puštanju okrivljenika kojem je oduzeta sloboda na slobodu, ali i u vezi s određivanjem i primjenom mjera zaštite žrtve.

Zaključci i preporuke

Sve uočene probleme moguće je u osnovi svesti na tri uzroka: neadekvatno zakonsko (i uopće pravno) uređenje pojedinih prava, nedovoljno razvijena svijest (educiranost) policijskih službenika/ca, državnih odvjetnika/ca i sudaca/tkinja o odgovarajućem korištenju mogućnosti koje su im zakonom (pravom) stavljene na raspolaganje i nedovoljna dostupnost usluga sustava za podršku žrtvama.

U odnosu na prvo, istraživanje jasno ukazuje da u odnosu na prava žrtava kaznenih djela postojeće pravno uređenje nije dovoljno, odnosno da mnoga pitanja koja su vezana uz ostvarivanje prava žrtava nisu na zadovoljavajući način pravno uređena. Stoga je određene promjene nužno poduzeti i kroz pravne propise, odnosno kroz jasnije zakonsko ili podzakonsko uređenje pojedinih prava žrtava, kao i načina na koji se ta prava ostvaruju.

U odnosu na drugo, istraživanje također jasno ukazuje da unutar kaznenopravnog sustava ne postoji dovoljna razina educiranosti i osviještenosti različitih dionika sustava o pravima žrtava KD-a, načinima njihova ostvarenja, kao i o njihovom odnosu s drugim interesima kaznenog postupka, prije svega interesima okrivljenika i njegove obrane. Značajne je napore potrebno uložiti u educiranje svih dionika sustava – policije, državnog odvjetništva i suda – o pravima žrtava KD-a, načinima njihova ostvarivanja i njihovom odnosu s drugim procesnim interesima. Bez odgovarajuće edukacije stručnjaka/inja bilo kakve promjene propisa neće ostvariti željene učinke.

U odnosu na treće, istraživanje je također pokazalo da usprkos nastojanjima koji su učinjeni i čine se u cilju izgradnje sustava podrške žrtvama KD-a, taj sustav još uvijek nije izgrađen u mjeri koja bi zajamčila učinkovit pristup tom sustavu za svaku žrtvu. Stoga je daljnje značajne napore potrebno uložiti u razvoj sustava za podršku žrtvama KD-a, kako onaj njegov dio koji je vezan za odjele za podršku žrtvama, tako i onaj njegov dio koji je vezan za nevladine organizacije za podršku žrtvama.